İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi
No:38 (Mart 2008)

II. MEŞRUTİYET'TE KADIN EĞİTİMİNE YÖNELİK BİR GİRİŞİM: İNAS DARÜLFÜNUNU

Bahar BASKIN*

Özet

Bu çalışmanın konusunu II. Meşrutiyet'teki modernleşme hareketi ve milliyetçi söylemin kadın ve eğitim konuları üzerindeki etkisiyle, Osmanlı kadınlarının ilk defa yükseköğrenim hakkını elde ettikleri İnas Darülfünunu oluşturmaktadır. Dönemin gazete ve dergileri, Başbakanlık Osmanlı Arşivleri ve adı sonradan İstanbul Üniversitesi olarak değişen Darülfünun'un kendi arşivlerinden yararlanarak yaptığımız çalışma sonucunda; kadınların üniversiteye kabul edilmelerinin, dönemin temel argümanlarından ayrı bir yerde durmayıp, modernleşme ve milli inşa sürecinin tam da merkezinde yer aldığı düşüncesine ulaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Eğitim, Meşrutiyet, İnas Darülfünunu, Üniversite, Modernleşme

An Initiative towards to women education In The Second Constitutional Era: İnas Darülfünunu

Abstract

The subject of this study is how Ottoman women for the first time, obtained the right to attend university called İnas Darülfünunu, by the effect of the modernization movement and nationalist discourse on women and education in the second constitutional era. İn the light of the information we reached from magazines of the period as well as The Ottoman Archives of the Prime Ministry and Darülfünun itself altough its name has changed to University of İstanbul in time, this paper argues that the admission of Ottoman Women to university is not independent from the basic arguments of the time but on the contrary it is a part of the nation building and modernization process.

Keywords: Ottoman, Women, Education, Constitution, Modernization, Darülfünun, University

Giriş

19. Yüzyıl'da tüm dünyada gelişen merkeziyetçi eğilime paralel olarak yaşanan ekonomik ve siyasal sistem değişikliği, Osmanlı'da da etkisini göstermiş, bu durum, diğer toplumsal ve idari kurumların olduğu gibi eğitimin de devletin denetimine alınmasını gerektirmiştir. Kökenleri daha eskiye dayansa da, Tanzimat'la beraber başlayan Batıyla ve kapitalizmle eklemlenme sürecinin II. Meşrutiyet'te

* İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yüksek Lisans öğrencisi

yaşadığı en önemli dönüşüm, var olan kurumların aksaklıklarını giderme çabasının dışında, temelde geçmişle bugün arasına mesafe konması istendiğini gösteren ve yaşamın bütününe hâkim olması istenilen "yeni hayat" idealinin ortaya çıkışı olmuştur. Tanzimat sonrasının genel sorunsalı "Bu devlet nasıl kurtulur?"a II. Meşrutiyet'te verilen cevap "Bu devleti ancak eğitim ve öğretmenler kurtarır."a dönüşmüş,[1] pozitivist düşünceyi hareket noktası kabul eden İttihat Terakki'nin politik kadrolara, dolayısıyla devlet siyasetine hâkim olması, değişimin motoru olarak eğitime duyulan inancı artırmış,[2] bir tür toplumsal mühendislik fikrinin ortaya çıkmasına neden olmuştur.[3]

Meşrutiyet'in toplumsal mühendislik anlayışında, toplumu dönüştürmenin yolunun ailenin yeniden yapılandırılmasından geçtiği, bununsa ancak eşit eğitimle sağlanabileceği düşüncesiyle kadın ve eğitim konusu önem kazanmış[4], bu noktadan sonra kadın konusu, milli bir iktisat ve kültür meselesi olarak ele alınmaya başlanmış,[5] eğitim ise az-çok laik / milli değerleri içeren, katılımcı bir siyasal kültürün aktarıldığı bir süreç haline dönüşmüştür[6]. Bu konudaki asıl dönüşüm ise Balkan ve 1. Dünya Savaşı yıllarında gerçekleşmiştir. Savaş, toplumsal menfaati, bireysel menfaatin önünde tutan milli bilinç oluşturma süreciyle el ele gitmiş, kadınların kamusal alana girişlerinin meşruiyetinin de dayanağını oluşturmuştur.[7] Artık kadınların eğitimi de, kadının kendine yönelik bir hak olmanın ötesinde, "toplumsal yararlılık" anlamında değerlendirilmeye başlanmış[8], bu açıdan kadınlar, toplumsal dönüşümü hedefleyen projelerin nesnesi olmuşlardır.[9]

"Yeni Hayat"a giden yolda, eğitim ve kadın konularının öneminin en başından beri farkında olan İttihat ve Terakki, daha ilk nizamnamesinde genel eğitimin ilerlemesini Cemiyet'in amaçlarından biri olarak belirtmiş,[10] 1911'deki 4. Kongresinde kabul edilen programının 19. Maddesi'nde ise kızların eğitimini – olanaklar ölçüsünde- devletin sorumluluklarından saymıştır.[11] Bu bağlamda kadın eğitimi konusunda Tanzimat'la başlayan süreci hızlandıracak faaliyetlerde

---

[1] Yahya Akyüz, **Türk Eğitim Tarihi: (Başlangıçtan 2001'e)**, 8.bs., İstanbul, Alfa, Eylül 2001, s. 245.

[2] Erik Jan Zürcher, **Savaş, Devrim ve Uluslaşma: Türkiye Tarihinde Geçiş Dönemi: 1908-1928**, Çev. Ergun Aydınoğlu, İstanbul, Bilgi Üniv. Yay., Ocak 2005, s.54.

[3] Şerif Mardin, **Jön Türklerin Siyasi Fikirleri 1895-1908**, 11.bs., İstanbul, İletişim, 2004.

[4] Niyazi Berkes, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, 5.bs., İstanbul, Yapı Kredi Yay., Ekim 2003, s. 445.

[5] Tarık Zafer Tunaya, **Hürriyetin İlanı: İkinci Meşrutiyet'in Siyasi Hayatına Bakışlar**, İstanbul, Bilgi Üniv. Yay., Şubat 2004, s. 37.

[6] Mehmet Ö. Alkan, "İmparatorluk'tan Cumhuriyet'e Modernleşme ve Ulusçuluk Sürecinde Eğitim", Çev. Sönmez Taner, **Osmanlı Geçmişi ve Bugünün Türkiye'si,** Der. Kemal H. Karpat, 2.bs., İstanbul, Bilgi Üniv. Yay., Nisan 2005, s. 198.

[7] Fatmagül Berktay, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Feminizm", **Cumhuriyet'e Devreden Düşünce Mirası: Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi**, Ed. Mehmet Ö. Alkan, 6.bs., İstanbul, İletişim, 2004, s. 355.

[8] Serpil Çakır, **Osmanlı Kadın Hareketi**, 2.bs., İstanbul, Metis, Eylül 1996, s.238.

[9] Ayşe Kadıoğlu, "Cinselliğin İnkarı: Büyük Toplumsal Projelerin Nesnesi Olarak Türk Kadınları", **75 Yılda Kadınlar ve Erkekler**, Ed. Ayşe Hacımirzaoğlu, İstanbul, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yay., 1998, s.92.

[10] Sina Akşin, **Jön Türkler ve İttihat Terakki**, 3.bs., Ankara, İmge, Kasım 2001, s.38.

[11] Bernard Caporal, **Kemalizmde ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını (1919-1970)**, Ankara, Türkiye İş Bankası Yay., 1982, s.79-81.

bulunulmuş, kız iptidailerinin ve rüştiyelerinin sayısı artırılmıştır.[12] 1911'e gelindiğinde ise kızlar için ilk idadi, ardından da kız sultanileri açılmıştır.[13] Diğer taraftan Darülmuallimat'ın eğitim kalitesi de yükseltilmeye çalışılmış, kadınlar için İnas Darülfünunu adıyla bir üniversite açılmasının yanı sıra, aynı dönemde İnas Sanayi Nefise Mektebi de öğretime başlamıştır.

İnas Darülfünunu, II. Meşrutiyet sonrasında girişilen modernleşme projesinin önemli ayaklarından olan kadının toplumsallaştırılması ve nesillerin biyolojik ve kültürel yeniden üretimi sürecinde rol oynayacak annelerin, modern tekniklerle donatılmış iyi bir eğitimden geçmesi gerektiği fikriyle paralel olarak oluşturulmuştur.

İnas Darülfünunu

Kadınlar için bir İnas Darülfünunu açılması hem nesnel şartların dayatması hem de bizzat kadınlar tarafından yürütülen bir mücadelenin sonucu olarak gerçekleşmiş ama aynı zamanda kadını toplumsal hayatın merkezine çekmek isteyen bir düşünsel akımın desteğini de yanına alarak başarıya ulaşmıştır. Tanzimat'la beraber başlayan ve II. Meşrutiyet'te daha da önem kazanan eğitim konusu, kadınlara yönelik öğretim veren okulların artmasına neden olmuş; öğretim seviyesi hızla yükselen okullardaki kadın öğretmen açığı, konunun nesnel zeminini oluşturmuştur. Diğer taraftan, Meşrutiyet'in ilanının ardından dergileri ve örgütleriyle mücadeleye girişen kadınların da öncelikli hedeflerinden birini öğrenim hakkının kazanımı oluşturmuştur.[14] Özellikle Meşrutiyet'in ilk yıllarında, yani kadın dergilerine henüz resmi ideolojinin nüfuz etmediği dönemlerde, kadınlar, siyaset zamanının henüz gelmediği düşüncesiyle eğitim ve insanca yaşam hakkının savunulmasını temel sorunları olarak görmüşlerdir.[15] Ancak bu durum ilerleyen süreçte yön değiştirmiş, toplumsal projelerle iç içe geçen kadınların taleplerine aynı zamanda siyasal bir tavır da hâkim olmaya başlamış,[16] eğitim, kadınlarca da vatanın ihtiyacı ile ilgili olarak ele alınmaya başlanmıştır.[17]

Kadınların yüksek öğrenim görme ve Darülfünun'a girme vakitlerinin geldiği yönündeki taleplerinin yoğunlaştığı sırada bulunan bir yöntemle, öncelikle Darülfünun'da kadınlar için serbest dersler verilmeye başlanmış, böylece açılacak olan İnas Darülfünunu'nun zemini hazırlanmıştır.[18]

---

[12] **A.e.**, s.111.

[13] Şefika Kurnaz, **II.Meşrutiyet Döneminde Türk Kadını**, İstanbul, M.E.B. Yay., 1996, s. 84-85.

[14] Serpil Çakır, bu dönemdeki kadın örgütlenmesinin; eğitim, kültür, feminist amaçlı, ülke sorunlarına çözüm arayan, siyasal amaçlı ve bizzat siyasi partilerin kadın dernekleri olmak üzere 6 başlık halinde incelenebileceğini belirtmekle birlikte, bu amaçlar kendi aralarında da geçişliliğe sahiplerdi. Örneğin; Cemiyet-i Hayriye-i Nisvâniye adlı dernek bir yardım derneği olmasına rağmen eğitimi temel amaçlarından biri olarak benimsemiş; kızlar için yeni okullar açmayı ve var olanlara yardım etmeyi programına almıştı. Bkz.: Serpil Çakır, **a.g.e.**, s.46.

[15] Ayşe Durakbaşa, "Cumhuriyet Döneminde Modern Kadın ve Erkek Kimliklerinin Oluşumu", **75 Yılda Kadınlar ve Erkekler**, Ed. Ayşe Hacımirzaoğlu, İstanbul, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yay., 1998, s.36-38.

[16] **A.e.**, s.38.

[17] K.D., "Kadınların Tahsil-i Âliye İhtiyacı", **Kadınlar Dünyası**, No:115, 26 Teşrin-i Evvel 1329, s.2.

[18] İsmail Hakkı Baltacıoğlu, kadınların Darülfünun'a kabul edilmelerinin önünü açan bu "serbest dersler" fikrinin kendisine ve Süleyman Paşazade Sâmi Bey'e ait olduğunu, hatta

7 Şubat 1914'te[19] başlayan, haftada dört gün öğleden sonra 14:00–16:15 saatleri arasında verilen ve oldukça kalabalık bir kadın grubu tarafından ilgiyle takip edilerek yaklaşık bir yıl süren bu dersleri İnas Darülfünunu'nun açılışı izlemiştir. Resmi olarak 12 Eylül 1914'te[20] Zeynep Hanım Konağı'nda açılan İnas Darülfünunu'nun, İttihat ve Terakki'nin sosyal ve kültürel alanlardaki politikalarının bir yansıması olan Darülfünun'da kadın ve erkeklere yönelik konferanslar[21] projesinin de bir uzantısı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bununla birlikte açılış kararında yüksel tahsil görmek isteyen kızların müracaatı da etkili olmuş[22], Darülmuallimat'a eklenmek suretiyle açılan ve öğrenim süresi 3 yıl olan İnas Darülfünunu, Edebiyat ve Fünun Şubelerinden oluşturulmuştur. Fünun Şubesi de Riyaziyat ve Tabiiyyat olarak iki bölüme ayrılmış ve 24 Ekim 1914 tarihinde kayıt yaptırmaya hak kazanan 22 öğrenciyle[23] öğretime başlanmıştır. İnas Darülfünunu'na kayıt için Darülmuallimat, İnas İdadisi veya Sultanisinden mezun olmak ve sınavsız

---

hangi derslerin kimler tarafından verileceğini gösteren çizelgeyi bile kendilerinin hazırlayarak, Sâmi Bey'in Maarif Nazırı Şükrü Bey'le yaptığı görüşme neticesinde derslerin başladığını belirtmektedir. Bkz.: İsmail Hakkı Baltacıoğlu, **Hayatım**, Yay. Haz. Ali Y. Baltacıoğlu, İstanbul, Dünya, Ekim 1998, s.222–223. Diğer taraftan Mustafa Ergün, Darülfünun'da fenni ve siyasi konferanslar verilmesi için Meclis-i Kebir-i Maarif tarafından 1910 yılının Ocak ayında alınan kararlar doğrultusunda ayrılan salonlarda ilk etapta yalnız Darülfünun öğrencilerine yönelik olarak başlayan konferanslar ve ardından gerçekleşen bu girişimin Darülfünun Umum Müdürü Salih Zeki Bey'e ait olduğu bilgisini vermektedir. Bkz.: Mustafa Ergün**, İkinci Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri (1908-1914)**, Ankara, Ocak, 1996, s.269

[19] Bu tarih bazı kaynaklarda 7 Şubat 1914 olarak verilmekteyken (Bkz.: Emre Dölen, "Cumhuriyet'in İlk On Beş Yılında İstanbul Üniversitesi'nde Kız Öğrenciler", **Sağlık Alanında Türk Kadını: Cumhuriyet'in ve Tıp Fakültesi'ne Kız Öğrenci Kabulünün 75. Yılı**, Ed. Nuran Yıldırım, İstanbul, Mayıs 1998 s.12.; Ali Arslan, Özlem Akpınar, "İnas Darülfünunu", **Osmanlı Bilimi Araştırmaları**, VI/2, İstanbul, 2005, s.277.); Bazı kaynaklarda ise 5 Şubat 1914 tarihi verilmekte (Bkz.: Hatiboğlu, **a.g.e.**, s.51; Koçer, **a.g.e.**, s .203; Unat, **a.g.e.**, s. 57) ve bazılarında ise 1915 yılı olarak belirtilmektedir. Kadınlar Dünyası Dergisinin 25 Kanun-i Sani 1329 tarihinde çıkan 128. sayısındaki "Darülfünunda Kadın" başlıklı haberde verilen, derslerin derginin çıktığı gün başladığı yolundaki bilgi 7 Şubat 1914 tarihini esas almanın daha uygun olduğunu düşündürtmektedir.

[20] Arslan-Akpınar,**a.g.m.,**s.227.; Necdet Sakaoğlu, "İnas Darülfünunu", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, Cilt IV, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yay., 1994, s. 170.

[21] Mehmet Şehmus Güzel, "1908 Kadınları", **Tarih ve Toplum**, Cilt I, 7 Temmuz 1984, s. 6.

[22] Osman Ergin, **İstanbul Mektepleri ve İlim, Terbiye ve San'at Müesseleri –Dolayısı ile- Türkiye Maarif Tarihi**, Cilt IV, İstanbul, Osmanbey Matbaası, 1942, s.1290.

[23] İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinin Arşivinde bulunan İnas Darülfünunu'na ait I.7/1- 9 no.lu kayıt defterinden yararlanılarak elde edilen bilgiye göre bu 22 öğrenci ve numaraları şöyledir. (1) Behice, (3) Behice, (4) Hatice Semahat, (5) Nezahat, (6) Ayşe Seniha, (10) Ayşe Meliha, (11) Safiye, (13) Muammer, (14) Saliha Adalet, (15) Hava Seniha, (19) Makbule, (21) Aliye, (22) Hamdiye, (23) Lamia, (24) Ayşe Adalet, (25) Şaziment, (26) Şekibe, (27) Azize, (28) Sabiha, (30) Hayriye Meşrure, (31) Fatma Arife ve (32) Fatma Zehra. Ancak, Deftere göre 1332 yılında kaydı yapılan 2 numaralı Münevver Saime Hanım'ın bilgilerinin yer aldığı sayfada yazılar üzerinde değişiklik yapıldığı göze çarpmakta ve Münevver Saime Hanımın da ilk kayıt olanlar arasında olabilecekken her hangi bir sebepten kaydının 1332 yılında yenilendiğini düşündürtmektedir.

kaydolmak ya da hususi tahsil görmüş olarak gelip yapılacak sınavlarda[24] başarılı olmak şartı aranmıştır. Ayrıca, 16-25 yaş aralığında bulunmak, Tezkere-i Osmanî ve Aşı Şahadetnamesi ibraz etmek de aranan diğer şartlardandır.[25]

Basında çıkan haberlerde İnas Darülfünunu'nun Darülmuallimat bünyesinde kurulduğu belirtilmiş[26] ve derslerde kullanılacak malzeme için gerekli her türlü harcama Darülmuallimat hesabına Matbaa-i Amire'de yapılmış[27], yani bütçe anlamında da Darülmuallimat'a bağlanmış ise de okul içindeki disiplinin sağlanması için hazırlanan altı maddelik bir dahili talimatnameye göre öğrenciler okul içindeki zamanlarda Darülfünun Müdür-i Umumisi'ne bağlı kılınmışlardır. Bu sırada halen Zeynep Hanım Konağı'nda öğrenim gören İnas Darülfünunu öğrencilerinin kendilerine ayrılmış alanların dışına çıkmamaları ve gerek okul içinde, gerekse dışında kıyafetlerinin milli terbiye ölçüsünde olması gerektiği de ayrıca belirlenmiştir.[28]

1916–1917 ders yılında Zeynep Hanım Konağı'ndan Cağaloğlu'ndaki müstakil bir binaya taşınan[29] İnas Darülfünunu'na müdür olarak atanan Ali Nazima Bey tarafından daha bilimsel bir öğretim verilmesi amacıyla çaba gösterilmiştir.[30]

---

[24] İlk kayıtlar için hususi tahsille gelen öğrencilere yapılan sınavlarda uygulanıp uygulanmadığı bilinmemekle beraber 27 Mart 1333 tarihli ve 6 ana maddeden oluşan İnas Darülfünunu Talibat kayd ve Kabulu Hakkın Talimatname'ye göre hususi öğrenim görenler Ulum-u Diniye (İnas Sultanilerinin tali sınıflarında okutulan derecede), Türkçe (Tatbikat-i Harfiye, Kitabet ve Edebiyat), Tarih (Tarih-i Umumi ve Osmanî), Coğrafya (Coğrafya-i Umumi ve Osmanî), Riyaziyat (Hesab-ı Ameli ve Nazari, Hendese-i Musattaha, Cebir ve Kozmografya), Malumat-ı Tabiiyye (hayvanat, Nebatat, Tabakat, Fizik, Kimya, Hıfzısıhha) ve Elsine-i Ecnebiye (Almanca, Fransızca ve İngilizceden biri) derslerinden oluşan ve okulun açılmasından önce müdür tarafından seçilen muallimlerden oluşan bir heyet huzurunda gerçekleştirilen sınava tabi tutulur. Sınavda başarılı sayılmak için ise her dersten en az 5 almak ve toplamda âlâ dereceyi tutturmak şarttır. Bkz.: **BOA. MF. ALY.**, 27 Mart 1333 115/13-1.

[25] Tasvir-i Efkar,"Maarif-i Umumi Nezaretinden" **Tasvir-i Efkar**, No:1199, no: 1199, 2 Eylül 1330.

[26] **A.k.**

[27] **BOA.MF.ALY.**,13 Kanun-i Sâni 1330, 76/65.

[28] **BOA. MF. ALY.,** t.y., 78/1. Bu belgenin orijinali pembe renklidir ve belgede tarih bulunmamakla birlikte belgenin çıktığı dosyanın tarihi 22.Cemazeyyilevvel.1333'tür (7 Nisan 1915). Dosya Tarihi ve Talimatnamenin içeriğinden anlaşıldığı kadarıyla İnas Darülfünunu'nun henüz Zeynep Hanım Konağı'nda bulunduğu dönem için geçerli olmak üzere hazırlanmıştır.

[29] Tanin Gazetesi'nde çıkan haberde, İnas Darülfünunu'nun taşındığı yeni binanın divan yolundaki Medrese Sokağı'nda bulunan eski Kız Sanayi Mektebi olduğu belirtilmiştir. Tanin, "İnas Darülfünunun Nakli",**Tanin**, Sayı: 2808, 23 Eylül 1332,s.4; diğer taraftan kaynaklarda İnas Darülfünunu'nun Cağaloğlu'ndaki binasının eski Lisan ve Hukuk Mektebi (bugünkü Cağaloğlu Anadolu Moda Tasarımı Meslek Lisesi) binası olduğu bilgisine de yer verilmektedir.Bkz.: Arslan-Akpınar,**a.g.m**., s. 231.

[30] Bunun için örneğin, Bezm-i Âlem Valide Sultanisi'nden, İlm-i Hayvanat dersi için alçıdan göz ve kulak malzemeleri, Darülfünun Madeniyat Müzesi ve Nebatat Darülmesaisi'nde fazladan bulunan kuru ot mecmuası, çeşitli fosil ve maden örnekleri ve Hikmet-i Tabiiyye dersinde kullanılmak üzere ufak bir motor ve dinamo gibi araçlar temin edilmeye çalışılmıştır.**BOA. MF. ALY.**, 90/96, 99/50, 78/33.

Ayrıca, Ziya Gökalp'in de İlm-i İctima derslerini vermek üzere eklendiği[31] akademik ve idari kadrosunda daha sağlam bir yapılanmaya gidilmiştir.

Resim 1: İnas Darülfününu Müdürü, Ali Nazima Bey'in mührü.

İlk mezunların verildiği 1917 yılında yapılan sınavlara büyük ilgi gösterilmiş, okulu ziyaret eden Maarif Nazır Vekili ve Maliye Nazırı Cavit Bey ile Tedrisat-ı Taliye Müdür-i Umumisi Maslahaddin Adil Bey bazı sınavlara katılmış, İnas Darülfününu edebiyat muallimi Ali Ekrem Bey'in yaptığı sınavlarda ise dönemin ileri gelen şahsiyetlerinden Cenap Şahabettin, Süleyman Nazif, Rıza Tevfik ve Abdülhak Hamit mümeyyiz olarak bulunmuşlardır.[32]

İnas Darülfününu'ndan mezun olan ilk öğrenciler, ülkenin çeşitli yerlerinde bulunan Darülmuallimatlara atanarak toplumsal yeniden üretim mekanizmasına dahil edilmişlerdir.[33] Üstelik bu atamalara uymayanlara İstanbul'daki okullardan hiçbirinde memuriyet verilmemesi ve Darülmuallimat ve Darülmuallimin Nizamnamesi'ne göre tahsil ücretlerinin kendilerinden talep edilmesi gibi yaptırımların uygulanacağı da bildirilmiştir.[34]

İnas Darülfününu, Cağaloğlu'ndaki binayı ilk etapta İnas Sanayi-i Nefise Mektebi ile paylaşmış, İnas Sanayi-i Nefise Mektebi'nin 1917–1918 ders yılı başında Zükur Sanayi-i Nefise Mektebi'ne taşınmasından sonra ise süresi dokuz ay olan ve Ticaret Mekteb-i Âlisi'ne bağlı olarak açılan "Kadınlara özel serbest ticaret dersleri" de bu binada görülmeye başlanmıştır.[35] Bina, öğleden önce İnas Darülfününu dersleri, öğleden sonra ise serbest ticaret dersleri için kullanılmıştır.

---

[31] Tanin, "İnas Darülfününu İctimaiyyat Muallimliği", **Tanin**, Sayı: 2813, 30 Eylül 1332,s.3

[32] Tanin,"İnas Darülfününunda",**Tanin,** Sayı: 3047, 4 Haziran 1333, s .2.

[33] Tabiiyyat Şubesini 1. olarak bitiren Hamdiye Hanım İzmir Darülmuallimatı Müdüreliği ile tabiiyyat muallimeliğine, Edebiyat Şubesini 1. olarak bitiren Lamia Hanım Adana Darülmuallimatı müdüreliği ile tarih ve coğrafya muallimeliğine, Riyaziyyat Şubesini 1. olarak bitiren Hatice Sabiha Hanım Bursa Darülmuallimatı müdür muvineliği ile riyaziyyat muallimliğine, Tabiiyyat Şubesini 2. olarak bitiren Zehra Hanım Sivas Darülmuallimatı müdüreliği ile ulum-u tabiiyye muallimeliğine, Riyaziyat Şubesinden 2. olarak mezun olan Behice Hanım Edirne Darülmuallimatı riyaziye muallimeliğine, Tabiiyyat Şubesinden mezun olan Şekibe Hanım Halep Darülmuallimatı muavineliği ile ulum-u tabiiyye muallimeliğine, Riyaziyat Şubesinden mezun olan Behice Hanım Halep Darülmuallimatı riyaziye muallimeliğine, Tabiiyyat Şubesinden mezun olan Seniha Hanım Ankara Darülmuallimatı ulum-u tabiiyye muallimeliğine, Edebiyat Şubesinden mezun olan Şazimend Hanım Balıkesir Darülmuallimatı Türkçe muallimeliğine, Edebiyat şubesinden Safiye Hanım Adana Darülmuallimatı müdir muavineliği ile muallimeliğe, Edebiyat Şubesinden Saliha Hanım Adana Darülmuallimatı Türkçe muallimeliğine, Edebiyat şubesinden Makbule Hanım İzmir Darülmuallimatı Edebiyat ve Kitabet muallimeliğine atanmıştır. Bkz.: Tanin,"Davet: Maarif Nezaretinden",**Tanin,** Sayı: 3157, 25 Eylül 1333,s.4; Tanin,"Davet: İnas Darülfününu Mezuneleri",**Tanin,** Sayı: 3147, 15 Eylül 1333 s.3.

[34] Tanin,"Davet: İnas Darülfününu Mezuneleri",**Tanin,** Sayı: 3147, 15 Eylül 1333 s.3

[35] Bu konuda bazı kaynaklarda, Kadınlara Özel Serbest Ticaret Derslerinin İnas Dârülfününu bünyesinde açıldığı belirtilmekte ise de Müdür Ali Nazima Bey'in yazışmaları dikkate alındığında Kadınlara Özel Serbest Ticaret Derslerinin aslında Ticaret Mekteb-i Alisi

Bu dönemde İnas Darülfünunu'nda verilen öğretimde daha yüksek bir kalite elde edilmesi amacıyla kapsamlı bir talimatname de hazırlanarak 1 Ekim 1918 tarihinde[36] normal akışıyla Cağalolu'ndaki binada derslere başlanılmış olmasına rağmen 1. Dünya Savaşı yıllarında işgal edilen yabancı okulların binalarının geri verilmesi gerekliliği üzerine ortaya çıkan bina sıkıntısı İnas Darülfünunu ve Zükur Darülfünunu ayrımından rahatsızlık duyanlar için bir fırsat oluşturmuş,[37] Kadıköy'deki Saint Joseph binasında bulunan Darülmuallimin İnas Darülfünunu binasına, İnas Darülfünunu ise tekrar Zeynep Hanım Konağı'na taşınmıştır. 1 Nisan 1919 tarihinden itibaren de müdür Ali Nazima Bey ile İnas Darülfünunu muallimlerinin maaşlarının kesilmesine karar verilmiştir.[38] İnas Darülfünunu öğrencilerinin akıbeti içinse şöyle bir çözüm yolu bulunmuştur: Öğrenciler, Edebiyat ve Fünun Fakültelerindeki muallimler tarafından okutulacak,[39] son sınıf öğrencileri ise tercihe bağlı olarak ya kendi talimatnameleri ve usullerine uygun olarak yapılacak sınavlara girip başarılı olurlarsa İnas Darülfünunu diplomaları* alacak, ya da Darülfünun'un erkek talebelerinin tabi olduğu derslerden sınava girebileceklerdir. Ancak 1.sınıf öğrencileri 5, 2.sınıf öğrencileri 3 sömestre daha okula devam edeceklerdi.[40] Son sınıfta bulunan öğrencilerin çoğu, sahip oldukları haklar doğrultusunda İnas Darülfünunu mezunu olmayı tercih etmiş, yalnız Şükufe Nihal bir istisna gerçekleştirmiştir. Edebiyat Şubesinden Coğrafya Şubesine geçtiği halde, aynı sene içinde Darülfünun'daki erkek talebenin tabi olduğu kurallara uygun olarak yapılan sınavlarda başarılı olan Şükufe Nihal, böylece İnas Darülfünunu'ndan değil de Darülfünun'dan mezun olan ilk kadın olma unvanını da kazanmıştır.

Bundan sonraki dönemde İnas Darülfünunu resmi olarak kapanmamıştır ancak akademik olarak Zeynep Hanım Konağı'ndaki Darülfünun bünyesinde karma eğitim tartışmaları ile birlikte devam eden fiili bir süreç yaşanmaya başlanmıştır.

İnas Darülfünunu Talimatnamesi ve Disiplin Uygulamaları

İnas Darülfünunu, Cağaloğlu'na taşındıktan sonra, kendisine kapsamlı bir talimatname hazırlanmıştır. Toplam 33 madde ve 6 bölümden oluşan bu talimatname[41] okulun idari yapısı, disiplin ve diğer konularda önemli bilgiler elde etmemizi sağlamaktadır. Birinci bölüm, ilk iki maddeyi kapsamaktadır. İkinci

---

bünyesinde açıldığı anlaşılmaktadır. Karışıklığa meydan veren muhtemelen derslerin İnas Dârülfünunu binasında yapıla gelmesi olmuştur. **BOA. MF. ALY.,** 2 Eylül 1334, 121/10-1.

[36] **BOA**. **MF. ALY**., 1 Teşrin-i Evvel 1334, 121/70.

[37] Zehra Celasin, Maarif Nazırı Ali Kemal'in de içinde bulunduğu bir grup tarafından bina sıkıntısının bahane edilerek karma eğitime geçiş için bir adım atıldığını belirtmiştir. Bkz.: Zehra Celasin, "Türk Kadınlarında İlk Yüksek Tahsil Meselesi İnas Dârülfünûnu", Kadın Gazetesi, 24 Eylül 1955, Yıl 8, sayı 408, içinde: Necdet Sakaoğlu, **Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi**, İstanbul, Bilgi Üniv. Yay., Mart 2003, s.143

[38] Bu tarihten itibaren yalnız idari olarak görev yapacak sekiz kişilik bir kadro bırakılmıştır. Müdür muavinesi Zahiye Hanım 1500 Kuruş, kâtibe Zehra Hanım 750 Kuruş, kapıcı Hasan Fehmi Efendi 450 Kuruş, meydancı Ahmet Hasan Ağa 300 Kuruş, serhademe Nefise Hanım 350 Kuruş, diğer hademeler Emine ve Saide 300, Ayşe Hanım ise 250 Kuruş maaşla görevine devam edecektir. Bkz.: **BOA.MF.ALY.**, 27 Teşrin-i Sani 1335, 142/31-2.

[39] **BOA**. **MF. ALY**., 30 Nisan 1335, 134/27.

* İnas Darülfünunu mezunlarına verilen diploma örneği olarak 1918 mezunlarından Emine Aliye'ye (Pirigil) ait diploma için bkz.: Dölen (1998), a.g.m., s.18.

[40] **BOA.MF.ALY.**, 22 Nisan 1335,134/5.

[41] **BOA. MF. ALY.** , 9 Nisan 1334, 115/13.

bölümde, idare heyetinin ve muallimlerin görevlerinden bahsedilmekte ve üç ile dokuzuncu maddeleri içermektedir. Öğrencilerin görevlerinin anlatıldığı üçüncü bölüm dokuz ve on birinci maddeler arasındaki toplam üç maddeden ibarettir. Bunun ardından "inzibat" başlığı altındaki dördüncü bölüm gelmektedir ki, bu bölümden de okulun disiplin kuralları ile ilgili bilgileri edinmekteyiz. Madde on iki ve on dokuz arasındaki bu bölüm Talimatnamenin önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Beşinci ve altıncı bölümler kayıt, kabul ve sınavlarla ilgilidir ve daha önce İnas Darülfünunu için hazırlanan sınavlara ait Muvakkat Talimatname ile büyük ölçüde örtüşmektedir.[42] Talimatname'nin beşinci bölümündeki kayıt ve kabul şartlarına ilişkin maddelerde dikkat çeken nokta; yaş aralığının 16-25'den 17-30'a çıkarılması ile okulun Mekteb-i Âli statüsünü sağlamlaştırmayı amaçlayan 20. Madde'sidir. Buna göre, artık İnas Darülfünunu'na kayıt olmak isteyen öğrencilerden sadece Darülmuallimat İhzari Bölümü mezunları ve İnas Sultaniyeleri mezunları sınavsız alınacak, İnas Sultaniyesi derecesinde olduğu hükümetçe onaylı özel okullardan diploma alanlar ise sınavla kaydolabilecektir.

Talimatnameye göre İnas Darülfünunu'nda öğrencilere verilecek tembih, tescil, tektir, muvakkaten ihraç ve katiyen ihraç olmak üzere beş ayrı disiplin suçu vardır. Hal, hareketlerinde ve derslerine karşı gösterdikleri gayrette kusur edenlere,[43] Mazeretsiz devamsızlıkta bulunanlara ve geç gelmeyi adet edinenlere tembih cezası uygulanır, bunu tekrar edenlere ise tescil cezası verilir ve öğrencinin künyesine yazılırdı. (Madde 14–15)

Tekdir cezası ise memurlara ve muallimlere saygı ve itaatte kusur edenlere, tatil zamanından önce izinsiz çıkanlara, talebeliğin gerektirdiği vakar ve ciddiyete uygun durum ve tavırlarda bulunmayanlara verilir, cezayı alacak öğrenciye Müdür ve Müdür Yardımcısı huzurunda cezayı gerektiren hali içeren belgenin okunması ve sicili umumiye işlenmesi suretiyle gerçekleştirilirdi. (Madde 16).

Bir haftayı geçmemek üzere öğrencinin okula devamından men edilmesi olan Muvakkaten ihraç cezasını gerektiren haller; tekdir cezasının tekrarı, memur ve muallimlere hürmetsizlik ve itaatsizlikten dolayı alınan cezalarla düzelmeyerek, bunlar üzerinde ısrar ve dik başlılık etmek, Darülfünun yönetmelik ve kurallarına aykırı hallerde bulunmak ve toplu eylemlere iştirak etmektir. Maddeye göre geçici uzaklaştırma müddeti, talebenin devamsızlığından sayılırdı ve imtihana kabul için gerekli olan süreye de etki etmekteydi. Ayrıca bu cezanın uygulanmasından talebenin velisi de yazılı olarak haberdar edilmek zorundaydı. (Madde 17).

Öğrencinin kaydının silinmesi olan Kat'iyyen ihraç ise; sağlık nedenleri haricinde her ne sebepten olursa olsun iki sene art arda sınıfını geçemeyenlere ve aynı yıl içinde iki defa geçici uzaklaştırma alanlara, bunun yanı sıra Darülfünun

---

[42] **BOA. MF. ALY.** , 18 Mart 1333, 103/55.

[43] İlk açıldığı sırada dahi, basında yer alan haberler kız öğrencilerin derslerine karşı gayretleri konusunda hiçbir sorun yaşanmadığı, bu durumdan hocaların da oldukça memnun olduğu yönündedir. Bu anlamda öğrencilerin, bu yükümlülüklerinden dolayı herhangi bir disiplin olayıyla karşılaşmadıklarını düşünülmektedir. Diğer taraftan, kız öğrencilerin geleneksel değerler çerçevesinde erkek öğrencilerle kıyaslandıkları göze çarpmaktadır. Kız öğrencilerin düzenli not tutma alışkanlığı, cinsiyetlerinden kaynaklanan bir gereklilik olarak görülürken, "en müşkil mebahise" akıl erdirebilmeleri ise –takdirle karşılanması gereken bir durum olduğu belirtilmekle birlikte- hayret verici bulunmaktadır. Tanin**,** "İnas Dârülfünununda"**, Tanin** ,sayı:2191,12 Kanun-i Sani 1330, s.4

Nizamat, Talimat ve kurallarına muhalefet etmek amacıyla girişilen toplu eylemlere katılanlara ve iffete aykırı hallerde bulunduğu ispat olunanlara uygulanırdı. (Madde 18).

Bu maddelerin uygulanması konusundaki en önemli örneklerden biri ise, Tabiiyyat şubesinden Hatice Semahat hakkında, "Bu kadının mektebe kabulü katiyen gayri câiz" ihbarının esas alınarak "harekat-ı gayri afifânesi" nedeniyle 21 Nisan 1918 tarihinde kaydının silinmesidir.[44] Bu durum Talimatnamenin 18. Maddesi'nin açıkça uygulanması açısından önemini korumakla birlikte kadınlarının öğrenim haklarının ihbar gibi bir nedenle de kesintiye uğratılabildiği toplumsal cinsiyet kurallarının varlığına ve kadınlar açısından oluşturduğu zorluğa da işaret etmektedir.

İnas Darülfununu öğrencileri için, uygulamada en büyük problemi oluşturan madde ise devamsızlıkla ilgili olan 25. Madde'dir. Buna göre sınavlara dahil olabilmek için derslerin en az üçte ikisinde hazır bulunmak gereklidir. Örneğin Cemile, Rabia ve Nimet adlı üç öğrencinin, okul açıldığı zaman taşrada oldukları ve maddi imkânsızlıklar nedeniyle, devamsızlıklarının bir defaya mahsus olmak üzere affedilerek sınavlara alınmak için verdikleri dilekçe, Talimatname'nin 25. Madde'sinde belirtilen devam zorunluluğu ilkesinin uygulanması gerekçe gösterilerek reddedilmiştir.[45] Öğrencilerin de devamsızlık yapma gerekçelerinden birini de aynı zamanda kız okullarında öğretmenlik yapmaları oluşturmuş, örneğin muallimeliğe tayini çıkan Pakize adlı öğrenci, kendi isteğiyle okulu bırakmak zorunda kalmıştır.[46] Diğer taraftan devamsızlık, sınavlara kabul edilme şartından başka puanlarda eşitlik olması durumunda, öğrencilerin sıralamadaki yerlerini de etkilemiştir. Örneğin, 1916-1917 ders yılı sonunda yapılan sınavlarda Edebiyat Şubesinden; Behire, Mediha, Fakihe ve Şükufe Nihal'in puanları eşit olmasına rağmen, 6 gün devamsızlık yapan Behire birinci; Mediha 8 gün devamsızlığı nedeniyle ikinci, Fakihe 14 gün devamsızlığı nedeniyle üçüncü; Şükufe Nihal ise yirmi yedi gün devamsızlığı nedeniyle dördüncü olmuştur.[47]

Öğrenciler ve Örgütlenme

Açıldığı yıldan, fiili olarak Darülfünun'la birleştiği yıla; yani 1914-15 öğretim yılından 1918-19 öğretim yılına değin, İnas Darülfununu'na toplam 129 öğrenci kaydolmuştur.[48] Öğrencilerin en çok tercih ettikleri alanlar, sırasıyla; Tabiiyat, Edebiyat ve Riyaziyat şubeleridir. 1914 ve 1915 yıllarında öğrenim gören öğrenci sayısı 22 ve 21 iken, 1916 ve 1917 yıllarında kayıt sayısı 30 ve 47 olarak artmasına rağmen, 1918 yılında yeni talimatnameye göre kabul şartları

---

[44] İ.Ü.Edebiyat Fakültesi Arşivinde bulunan I.7/1- 9 no.lu kayıt defteri

[45] **BOA. MF. ALY.** , 2 Haziran 1334 116/85-2.

[46] Öğrenciler arasında öğretmenliğe atandığı için okulu bırakanlar olduğu gibi Emine Aliye (56) gibi Darülmuallimat ana muallime sınıfında 400 Kuruş maaşla ilm-i ruh muallimeliği yaptığı halde 1918 yılında Aliyyülâlâ derece ile mezun olanlar hatta Zekiye Mediha (59) gibi Şehit Muhtar İnas Numune Mektebinde 400 Kuruş maaşla tarih, Beyazıt İnas Numune Mektebinde 200 kuruş maaşla terbiye-i bedeniye ve Darülmuallimat'ta 500 kuruş maaşla imale muallimeliğini beraber yürütebilen örnekler de söz konusudur. Bkz.: **BOA. MF. ALY.** , 2 Temmuz 1334, 18/56-9.

[47] **BOA. MF. ALY.**, t.y., 109/61.

[48] İ.Ü.Edebiyat Fakültesi Arşivinde bulunan I.7/1- 9 no.lu kayıt defterinde öğrenci numaraları 130'a kadar devam etmekle birlikte, 103 numara boş bırakılmıştır. 88 ve 87. kayıtlar mükerrerdir. 30 numara ise iki öğrenciye verilmiştir.

ağırlaştırıldığından kayıt sayısında önemli derecede düşüş yaşanmıştır. 1918 yılında İnas Sultaniyelerinden çok az sayıda kişi mezun olduğu için okul müdürü Ali Nazima Bey, kayıt şartları açısından Talimatnamenin uygulanmasının en azından bir kereye mahsus olmak üzere ertelenmesini ve 1918 yılındaki kayıtlarda eski kuralların uygulanmasını teklif etmişse de[49], bu talebi, İnas Darülfünunu'nun bir Mekteb-i Âli statüsünden düşürülmemesi ve Talimatnamenin korunması gerektiğinden kabul edilmemiştir.[50]

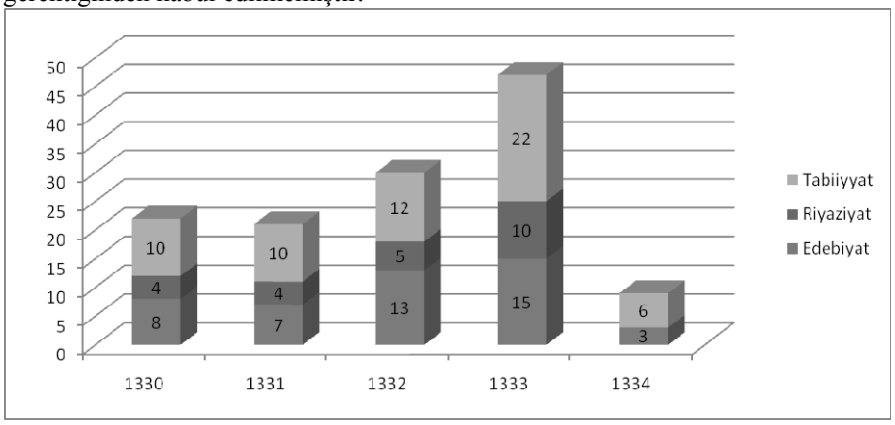

Grafik 1: Şube ve kayıt yılına göre öğrencilerin dağılımı.

[49] **BOA. MF. ALY.**, 9 Ağustos, 1334, 120/4-1.
[50] **BOA. MF. ALY.,** 27 Ağustos 1334, 120/4-2.

Yıl	Edebiyat	Riyaziyat	Tabiyyat	Genel Toplam
1330	8	4	10	**22**
1331	7	4	10	**21**
1332	13	5	12	**30**
1333	15	10	22	**47**
1334	3		6	**9**
Genel Toplam	**45**	**24**	**60**	**129**

Tablo 1: Şube ve kayıt yılına göre öğrencilerin dağılımı.

İnas Darülfünunu'nda öğrenim gören öğrenciler arasında, geleneksel toplum yapısının seçkinleri olarak adlandırılabilecek mültezim ve eshab-ı emlak çocukları bulunduğu kadar asker kökenli ailelerden ve vali, malmüdürü, kalem memuru ve öğretmen gibi her seviyede memur çocukları da bulunmakta; bu anlamda öğrencilerin sınıfsal kökenleri çeşitlilik göstermektedir. Ancak ağırlıklı bir kısmının yeni gelişen toplumsal biçimlemin arka planıyla paralel olarak küçük burjuva özellikleri sergilediği ve memur kökenli ailelerin ağırlıkta olduğu sonucuna varmak da yanlış olmayacaktır.[51]

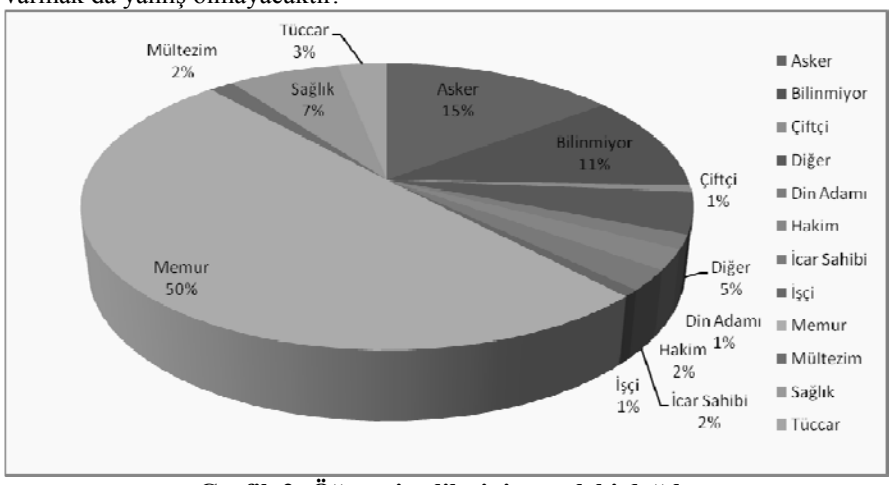

Grafik 2: Öğrenci velilerinin mesleki dağılımı

Kayıt şekillerine göre ise Darülmuallimat kökenli öğrencilerin çoğunluğu oluşturduğu İnas Darülfünunu 1917 yılında ilk 20 mezununu vermiştir.[52] 1918

[51] İ.Ü.Edebiyat Fakültesi Arşivinde bulunan I.7/1- 9 no.lu kayıt defteri

[52] 1917 yılında mezun olan öğrenciler şunlardır: Edebiyat Şubesinden Birinci Lamia (23), ikinci Adalet (24), üçüncü Âliye (21), dördüncü Safiye (11), beşinci Ayşe Meliha (10), altıncı Şazemend (25), yedinci Makbule (19), sekizinci Saliha (14); Riyaziyyat Şubesinden birinci Hatice Sabiha (28), ikinci Behice (1), üçüncü Behice (3); Tabiiyyat Şubesinden: Birinci Hamdiye (22), ikinci Zehra (32), üçüncü Şekibe (26), dördüncü Hava Seniha (15), beşinci Ayşe Seniha (6), altıncı Nezâhat (5), yedinci Muammer (13), sekizinci Azize (27), dokuzuncu Fatma Arife (31). **BOA MF ALY**, t.y., 109/61.; Belgede tarih bulunmamakla birlikte

yılında 16 öğrenci mezun olmuş,[53] öğrencilere okudukları derslerden sınava girerek İnas Darülfününu mezunu olma veya erkek öğrencilerin bulunduğu şartlarla Darülfünun mezunu olma seçeneğinin tanındığı ve İnas Darülfününu'nun son mezunlarını verdiği 1919 yılında ise 17 öğrenci mezun olmuş, böylece toplamda 53 öğrenci İnas Darülfününu diploması almıştır.[54]

belgenin çıktığı dosyanın tarihi 15 Zilhicce 1335 (2 Ekim 1917)'dir. Yani 1917 yılının hem birinci hem de ikinci devre sınavlarının sonunda hazırlanmıştır. Bu nedenle ikmal sınavları olarak tabir edilebilecek ikinci devre sınav sonuçlarını da içermektedir.

[53] 1918 yılında Edebiyat Şubesinden Emine Aliye (56), Şaziye İbrahim (57), Mediha (59), Ayşe Sıdıka (61); Riyaziyat Şubesinden Saadet (33), Ayşe Suat (34), Bahriye (35); Tabiiyyat Şubesinden Saime (38), Naciye (39), Huriye (40), Lütfiye (41), Rabia (42)**, Fatma Fethiye (44), Naime (45), Atıfe (46) ve Efser (47) toplam 16 öğrenci mezun olmuştur. Bkz.: **İ.Ü.Edebiyat Fakültesi Arşivinde bulunan I.7/1- 9 no.lu kayıt defteri**

[54] 1919 yılında Şükufe Nihal (8) ve Fakihe (16) kendilerine tanınan şeçenek doğrultusunda Darülfünun Coğrafya Şubesine geçiş yapmıştır. Bu iki isim haricinde 1919 yılında, Edebiyat Şubesinden Mediha (52), Behire Havva (53), Mihriban (58), Müfide (70); Riyaziyat Şubesinden Meliha (7), Fatma (18), Semine (20), Sebahat (49), Tabiiyyat Şubesinden Behice (12), Hatice Nazire (30), Mihrunisa (43), İffet (48), Hatice Hulkiye (62), Hacer Fatma (63), Belkıs (64), Necmiye (65), Müzeyyen (55) Hanımlar mezun olmuştur. İ.Ü.Edebiyat Fakültesi Arşivinde bulunan İnas Darülfününu İmtihan-ı Umumi Şahadetname Defterinin sonuna eklenen bu bilgiler Defter-i Hakani Nezareti Kadastro Mekteb-i Âlisi Şakirdanının imtihan-ı Umumi hülasa cetveline ait sayfalara yazılmıştır. İ.Ü. **Edebiyat Fakültesi Arşivinde bulunan I.7/3 no.lu Defter**

Resim 2: Tahsil İçin Almanya'ya giden, 51 numarayla kayıtlı Şaziye Hanım[55]

İnas Darülfünunu'nun 1917 yılında ilk mezunlarını vermesinin ardından 1918 yılında "İnas Darülfünunu Mezuneleri Cemiyeti" kurulması için çalışmalar başlatılmıştır.[56] Ancak bundan daha önce de bu konuda faaliyetlere giriştikleri Tanin'de çıkan bir haberden anlaşılmaktadır. Habere göre; İnas Darülfünunu'nun 1917 yılında mezun olacak öğrencilerinden Edebiyat Şubesinde okuyanlar Maarif Nazırı Şükrü Bey'in eşini Bebek'teki konaklarında ziyaret ederek İnas Darülfununu Cemiyeti kurmak istediklerini ve başkanlığını da Şükrü Bey'in Eşinin yapmasını rica etmişler ve kendisi de bu ricayı kabul etmiştir.[57]

Cemiyetin kuruluş aşamaları ve çalışmaları hakkında resmi bir bilgiye rastlanılamasa da bu konuda basında çıkan başka bir haber ve ikincil kaynaklardan yola çıkarak en azından bir kuruluş teşebbüsünde bulunulduğu hakkında bir takım bilgilere sahip olabiliyoruz. İnas Darülfünunu Mezunları Cemiyeti hakkında Türk Kadını dergisinde yer alan yazıdaki önerilerde Meşrutiyet Dönemi kadınının eğitimi konusuna da değinilmekle birlikte, kadını milletin ilerlemesi noktasında ele alarak erkeği yetiştiren ve milletin yeniden üretimini sağlayan konumuyla tanımladığını görüyoruz.[58]

Resim 3: Sükufe Nihal Hanım[59]

---

[55] İ… arasında Avrupa'da tamamlamak istediği için okulu bırakan öğre… biri olan Şaziye Hayri'nin Almanya macerası ise oldukça karı… ce tıp öğrenimi görmek isteyen, sonra ressam olmaya karar vere… dagoji öğrencisi olarak Heidelberg Üniversitesi'ne kabul edil… ylül 1334, 130/72-6.

[56] A…

[57] T… , **Tanin** , sayı: 3004, 22 Nisan 1333, s. 2.

[58] İ… emiyeti hakkında Türk Kadını dergisinde yer alan yazıda da hen… duğu bildirilen Cemiyet'le ilgili bir takım önerilerde bulu…

…ndırmak amacıyla mümkün olduğu kadar çok konferanslar …r sayısını çoğaltmaya çalışmalıdır.

2. …Kadınlığa karşı beklenilen hürmet, kadının alacağı terbiye ile mütenasip olacağından mütemadiyen ve konferanslarda adab-ı muaşeret kurallarına uyularak kadın eğitilmelidir.
3. Yetişmekte olan bir genç kız, neticede etrafını saran düşmanlardan çoğu kez kendini muhafazaya muktedir olamadığı için, hususi konferanslarla buna karşı nasıl korunacağı öğretilmelidir.
4. "Bir milletin terakkisi kadınların terakkisi ile ölçülür" denilmekten maksat annelerin erkek terbiyesi ile mükellef olmasıdır. Bu yüzden tüm valideler iyi yetişmeli ve eğitime önem vermelidir.
5. Bütün bu fikirleri ve cemiyet icraatını göstermek için mecmua yayınlanmalıdır.

Diğer taraftan, Cemiyet'in yalnız mezunlara yönelik bir girişim olması, henüz öğrenci bulunanları barındırmaması gerektiği gibi bir tavsiyeye rağmen, İnas Darülfünunu öğrencilerinin de erkek öğrencilerle beraber faaliyette bulunduğu Darülfünun Hukuk Fakültesi Müdürü tarafından yazılan yazıdan anlaşılmaktadır.[60] Yazıda; Hukuk, Tıp ve Edebiyat Fakültesi Cemiyetleri üyeleriyle, İnas Darülfünunu Talibat Cemiyeti üyelerinin Hukuk Fakültesinde toplanmalarına karşı teyakkuz halinde bulunulması için yapılan uyarı dolayısıyla gereken önlemlerin alındığı belirtilmektedir.

Bununla birlikte, karma eğitim meselesinde de son noktayı koyan olayı da, İnas Darülfünunu öğrencilerinin, kendilerine ayrılan dersleri boykot ederek erkek öğrencilerin derslerine girmeleri oluşturmuş, hatta buna karşı çıkan Darülfünun müdürü, Maarif Nezareti'nce görevden alınmıştır.[61]

Tüm bunların yanında İnas Darülfünunu öğrencilerinden Şükufe Nihal'in Ulviye Mevlan öncülüğünde kurulan Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvân Cemiyeti'nin idare heyetinde yer aldığını,[62] 1919 yılında İstanbul'da yapılan mitinglerin gerçekleşmesini sağlayan Asri Kadınlar Cemiyeti'nde ve milli mücadele yıllarında Anadolu'daki harekete yardımcı olan gizli örgütlenmelerde görev aldığını biliyoruz.[63] Şükufe Nihal'in haricinde, Asker Saime olarak bilinen İnas Darülfünunu öğrencilerinden Münevver Saime de 1919 yılındaki gösterilerde ve savaş döneminde etkin faaliyetlerde bulunmuştur.[64] Ancak, Cumhuriyet Dönemi'nde de faaliyetlerine devam eden ve Kadınlar Halk Fırkası[65] sekreterliğini de yürüten Şükufe Nihal'in Nezihe Muhiddin'le benzer şekilde yaşamını politik ve bireysel bir küskünlük içinde tamamlaması ve Kadınlar Halk Fırkası'nın akıbeti, Jayawerda'nın 3. Dünya ülkelerindeki kadın hareketinin, anti-emperyalist milliyetçi hareketlerle iç içe geçmesinin kısa dönemde kadınlar lehine sonuç verdiği ama uzun vadede ise bu olasılığın düşük olduğu tespitini hatırlatmaktadır.[66]

Bu cemiyet, İnas Darülfünunu Mezunları arasında teşkil etmekte olmasına nazaran henüz tahsilde bulunan talebenin iştirak etmemesi lazımdır. Çünkü öncelikle talebe kendi tahsilini tamamlayıp, yetiştirmelidir. Son bir tavsiye olarak da gelişebilecek her saldırıya karşı sükûnetle karşılık vermelidirler. Çünkü II Meşrutiyet'ten itibaren kurulan teşkilatlarda yer alan kadınlar dikkatli olmalı, fakat baş koydukları yoldan taviz vermemelidirler. Bkz.: Türk Kadını,"İnas Darülfünunu Mezuneleri Cemiyeti", **Türk Kadını**, Sayı:2, 6 Haziran 1334, ,s.31-32.

[59] "Kapak Fotoğrafı: Şükufe Nihal hanım", **Türk Kadın Yolu**, Sayı. 4, 6 Ağustos 1341.

[60] **BOA.MF. ALY.,** 5 Ağustos 1334, 119/15.

[61] Ali Yıldırım, **Türk Üniversite Tarih**i, Ankara, Öteki, 1998, s..213.

[62] Çakır, **a.g.e.**, s, 63.

[63] Hülya Argunşah, **Bir Cumhuriyet Kadını: Şükufe Nihal,** Ankara, Akçağ,2002, s.56

[64] İnas Darülfünunu öğrencilerinden Münevver Saime ve Şükufe Nihal'in 1919-1920 yıllarında yabancı işgallerini protesto amacıyla gerçekleştirilen mitinglerde yaptıkları konuşmaların metni için Bkz.: A. Afet İnan, **Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri**, 3.bs., İstanbul, M.E.B. Yay., 1975, s..104-120.

[65] Kadınlar Halk Fırkası için Bkz.: Yaprak Zihnioğlu, **Kadınsız İnkılap: Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası, Kadın Birliği**, İstanbul, Metis, Ekim 2003**;** Zafer Toprak, "Halk Fırkası'ndan Önce Kurulan Parti: Kadınlar Halk Fırkası", **Tarih ve Toplum**, sayı 51, Mart 1988, s. 30-31.

[66] Kumari Jayawardena, Feminism and Nationalism in The Third World, Zed Press, Londra,1988, Aktaran: Nükhet Sirman, "Kadınların Milliyeti", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik,** Cilt IV, Ed. Tanıl Bora, 2.bs., İstanbul, İletişim, 2003, s.230.

Kapanışa Doğru: Karma Eğitim Tartışmasında Zihniyet ve Kurumlar Çatışması

Maarif Nazırı Ali Kemal Bey'in, Darülfünun Umum Müdürü Naim Bey'e İnas Darülfünunu'nun kaldırıldığı, öğrencilerin Fen ve Edebiyat Fakültelerinde erkek talebeyle okuyacakları emrini vermesi,[67] karma eğitime geçilmesi için yeterli olmamış, Darülfünun Müdürü Naim Bey'in[*] önayak olduğu karar çerçevesinde erkeklerin, öğleden önce, kadınların ise öğleden sonra öğrenim göreceği çift vardiyalı bir sistemin uygulamasına geçilmiştir. Bu ise tarafları arasında şiddetli geçecek bir tartışmayı beraberinde getirmiştir.

İnas Darülfünunu'nun Zükur Darülfünunu ile birleşmesi kararı üzerine Şeyhülislam'ın danışma kurulu olan Darü'l Hikmet'il İslamiye'nin[68] Şeyhülislam'a sunduğu görüş karma eğitim konusundaki çatışmanın odağını oluşturmuştur. Bu aynı zamanda bir Meşrutiyet kurumunun, Meşrutiyet devrinin ve özellikle savaş yıllarında İttihat ve Terakki'nin uyguladığı milliyetçi modernleşme politikalarına karşı duruşu açısından da bir hayli ilgi çekicidir.[69]

Darü'l Hikmet'il İslamiye'ye göre; "savaş döneminde meydana gelen olaylar, üstü kapalı bir şekilde, İslam'a yönelmiş gizli emellerden kaynaklanan saldırılardır. 1. Dünya Savaşı esnasında bazı fert veya zümreler, toplumun ilerlemesine hizmet bahanesiyle halkı hararetlendirmiş, oysa yaşanan olaylar toplumun genelinde itibar görmediği gibi, müslüman halk için kutsal sayılan mekânların tahrip ve işgal edilmesine ses çıkarılmazken, tiyatro binalarına dokunulmaması ancak böyle gizli niyetlerin sonucu olarak gerçekleşmiştir." Tiyatro binaları üzerinde durulmasının önemi büyük ihtimalle II. Meşrutiyet devrinin modernlik sembolleri olarak görülmesindendir ve bu noktada Müslümanların ibadethanelerine oranla daha çok gözetilmelerine sitemde bulunulmaktadır.

Yine yazıda, kadının bir ölçüde de toplumsallaştığı II. Meşrutiyet devri, eleştirilerin hedefi olmaktadır. Bu bakış açısına göre, o güne kadar mutlu yaşayan İslâm kadını adeta Cahiliye Dönemine döndürülmek istenerek cinselliğin nesnesi olarak görülerek aşağılanmakta ve ayaklar altına alınmaktadır.[70]

---

[67] Mehmet Emin Erişirgil, **İslamcı Bir Şairin Romanı: Mehmet Akif**, Yay. Haz. Aykut Kazancıgil - Cem Alpar, 3.bs., Ankara, Nobel, Aralık 2006, s.188.

[*] Naim Bey kız ve erkek öğrencilerin zânu be zânu (diz dize) okumalarının İslam dinine aykırı olması nedeniyle buna karşı çıkmıştır. Erişirgil'in verdiği bilgiye göre bu fikrini Şeyhülislam Mustafa Sabri'ye de bildirmiştir. Eğer bu konuda kronolojik bir yanılma yoksa (aşağıda göreceğimiz üzere) Şeyhülislamlığın harekete geçmesinde Naim Bey'in de etkisi olduğunu düşündürtmektedir.Bkz.: Erişirgil, **a.g.e**, s..188-190.

[68] Bir Meşrutiyet kurumu olan ve kaynaklarda düşünsel temelini Ziya Gökalp'in oluşturduğu belirtilen Darü'l Hikmet'il İslamiye 1918'de İttihat ve Terakki'nin dini eğitim veren kurumların birleştirilmesi politikası çerçevesinde açılmıştır. Şeyhülislam kapısında toplanan Yüksek Müşavere Heyeti / Danışma Kurulu olan Darü'l Hikmet'il İslamiye'nin bir diğer görevi de Cemiyet-i İlmiye-i İslamiye'nin yayın organı olan Beyân-ül Hak dergisi ile Meşihat'ın yayın organı Ceride-i İlmiye gibi dergilerle halkın dini konularda bilgilendirilmesidir. İlhan Tekeli, Selim İlkin, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yay., 1993, s. 95.; Zeki Salih Zengin, **II. Meşrutiyette Medreseler ve Din Eğitimi**, Ankara, Akçağ, 2002.

[69] **BOA. MF. ALY**. ,14 Nisan 1335, 161/89-a.

[70] **A.k.**

Belgede, eğitimin İslam Dinine göre kadın ve erkeğin hakkı olduğu, ancak ilim veren müesseselerin ve mekteplerin Müslümanların evlatlarını rahatça gönderebilecekleri İslami örf ve adetlere uygun olması gerektiği vurgulanmıştır. Bu bağlamda şerrî hükümlerce aile, nüfus, ırz ve namusu koruması gereken hükümetin İnas ve Zükur Darülfünunlarının birleştirilmesi gibi bir konuyla ortaya çıkmasını eleştirmiş, üstelik alelade kanunlarla geçiştirilemeyecek bu olayın, oldubittiye getirilmemesi gerektiği vurgulanmıştır. Darü'l Hikmet'il İslamiye'nin görüşü Şeyhülislam'ın harekete geçmesi ve İnas Darülfünunu'nun Zükur Darülfünunu'ndan tamamen ayrı ve hatta uzak bir binaya taşınması, idare ve eğitimlerinde ise adap ve İslami terbiyeye uyulması ve daha sonra da, bunun diğer mekteplerde de uygulanması gerektiği yönündedir.[71]

İki Darülfünun'un ayrılması, İslami terbiyeye riayet edilmesi ve milletin hassasiyetlerinin dikkate alınması gerektiği yönündeki görüş, Şeyhülislam'ca da paylaşılmıştır.[72]

Maarif Nezareti'nin bu konudaki cevabı ise birleşme kararının zorunlulukların bir getirisi olarak ortaya çıktığı, ancak kadın ve erkek öğrencilerin bir araya gelmelerine asla izin verilmediği ve hâlihazırda Darülfünun'da verilen eğitimin İslami adaba uygun olduğu şeklindedir.[73] Buna rağmen, şartlar uygun olursa, İnas Darülfünunu'nun ayrı bir binaya taşınmasının da doğal görüldüğü yolundaki açıklamasından da anlaşılacağı gibi Darülfünunların birleşmesi konusunda Nezaret'in görüşü, taşınmanın belirli bir amaç güdülmesinden ziyade bir yer sıkıntısından kaynaklandığı yönündedir. En azından Şeyhülislamlık tarafından getirilen bu şekilde geçiştirilmeye çalışılmıştır.

Darülfünunların birleştirilmesi konusundaki resmi / dini görüşün aksine, basında yer alan haberlerde; konu, çok farklı bir boyutta ilerlemiştir. Basında bu konu, kadının toplumsallaşması ve asrileşme temelinde ele alınmış, "Yeni Kadın" düşüncesi modern devletin merkezine oturtularak değerlendirilmiştir.*

Resim 4: Dârülfünûn -Buraya öğleden sonra erkek giremez.[74]

Daha önce de belirttiğimiz gibi bir Meşrutiyet kurumu olan Darü'l Hikmet'il İslamiye'nin Meşrutiyet zihniyetine karşı duruşu; bu çatışmanın ilginç bir yönüdür. Ancak Mütareke Döneminin şartlarının Meşrutiyet Dönemiyle aynı olamayacağı da açıktır. Çatışmanın diğer bir ilginç yönünü ise, hem Darü'l Hikmet'il İslamiye'nin, hem de bu konuda görüş beyan eden kişilerin birbirlerini irtica ile suçlamaları oluşturmuştur. Resmi / dini görüş,

---

9-a/5.

344153.

dat Nedim tarafından "Mekteplerimizde Cinslerin Birleştirilmesi" yazısıyla gündeme getirilmiş, Ahmet Emin'in yazılarında da öğretimdeki cinsiyet ayrımı ve ayrıca bir İnas Darülfünunu'nun varlığı sorgulanmaya başlanmıştır. Bkz.: Ergin, **A.g.e.**, s. 1297-1298.

[74] Büyük Mecmua, "Dârülfünûnda Harem", **Büyük Mecmua**, sayı 5, t.y, s.y.

modernleşme adı altında yapılanların kadını cahiliye dönemindeki konumuna çektiği iddiasıyla ortaya çıkarken, kadınlar ve dönemin entelektüelleri olarak adlandırılabilecek bir grup da yeni akımları takip edemeyen düşünceleri batıl, çürümüş ve irticai olarak nitelemektedir. Örneğin Sabiha Zekeriya (Sertel), Darülfünunların birleştirilmesi meselesini "asrî hayatın icabı" olarak değerlendirirken, özgürlüklerine kavuşmak isteyen milletlerin ancak bu icapları uygulayabilenler olduğunu ve yeni hayat akımının bir karagöz oyunundan öteye gidemeyen kadın-erkek meselesini çözeceğini savunmuştur.[75]

Büyük Mecmua Dergisi'nin aynı konu üzerinde açtığı ankete katılan Halide Edip, Müfide Ferid, Mehmed Fuad, Abdullah Cevdet, Rıza Tevfik ve Kazım Nâmi gibi dönemin tanıdık simalarının verdikleri cevaplarda da, karma eğitim beklentisinin yerine dershanelerin ayrılması ve hatta binaların yeniden ayrılması yolundaki önerilerin, muhafazakârların her modernleşme adımında kullandıkları bir silah olarak nitelendirilerek, konunun "*teceddüperver"*lerle "*muhafazakâr"*lar arasında yeni bir münakaşaya yol açtığı vurgulanmıştır. Ankete katılanlar arasında konuyla ilgili aksi görüşün tek temsilcisi Rauf Ahmet'dir. Rauf Ahmet, ilerleme yolunda geri kalmış memleketlere örnek olarak Japonya'yı göstermiş ve tesettür gibi bir konuya bağlı olmamasına rağmen Japonya'nın işe bir kız Darülfününu kurarak başladığını belirterek bu gibi konularda toplumun fikrini dikkate almamanın ve karşı görüşlü olanları da olur olmaz Kanun-i Esasi ve dine riayetsizlikle suçlamanın yanlış olduğu yolunda görüşünü savunmuştur.[76] Tüm bunların yanında, çift vardiyalı eğitim, teoride de olsa bir süre devam etmiş, pratikte ise bazı hocalar, kapıda nöbetçi bulundurarak, dersleri karma işlemişlerdir. Coğrafya şubesinden Faik Sabri Bey,[77] Fen Fakültesi'nden Refik (Fenmen) Bey,[78] bu konudaki ilk örnekleri oluşturmuştur.

Çift vardiyalı öğretimin hocalar açısından oluşturduğu sorunlara değinen Kemal Cenap Bey,[*] ise Fen Fakültesi Müderris Meclisi'ne verdiği dilekçesinde bu durumu hem Darülfünun hocalarının kendilerini geliştirecek zamanlarının kalmaması, hem de aynı dersi iki defa anlatmanın zorluğu açısından eleştirmiş,[79] bunun ardından Fen Fakültesi Meclisi, İnas ve Zükur talebenin bir arada öğrenim görmesi gerektiği kararına varmıştır.[80]

---

[75] Sabiha Zekeriya, "Kadınlığa Dair :Kız Dârülfünûnu Meselesi", **Büyük Mecmua,** sayı 5, t. y., s. 67.

[76] Büyük Mecmua,"Kadınlığa Dair-Dârülfünûnunda Kadın, Anket", **Büyük Mecmua**, Sayı 6, 24 Nisan 1335, s. 89.

[77] Zehra Celasun, **Tarih Boyunca Kadın**, İstanbul, Ülkü Kitap Yurdu, 1946, s. 141.

[78] Dölen, **a.g.m.**, s.21-22.

[*] Kemal Cenab Bey (1876-1949) pozitivist biyoloji anlayışını Osmanlı'ya ilk tanıştıran isim olan Şakir Paşa'nın öğrencilerindendir. Şakir Paşa'nın ölümüyle Fizyoloji (Menâfi-ül âzâ) kürsüsünün başına Kemal Cenab geçmiştir. Deneyselliğin ve laboratuar çalışmasının ağırlıkta olduğu çağdaş fizyoloji eğitiminin Şakir Paşa'dan sonraki temsilcisi olan Kemal Cenab aslında Tıp Fakültesi müderrislerinden olmakla beraber Darülfünun Fen Fakültesi mukayeseli fizyoloji dersini veren ilk hocadır. Bkz.: Aykut Kazancıgil, Hüsrev Hatemi, "Bilim tarihimizden Türkiye'de Fizyoloji Bilimi ve Kemal Cenab Berksoy", **Tarih ve Toplum**, Cilt VIII, No:51, Mart 1988, s.137-145.

[79] **BOA. MF. ALY**. , 4 Eylül 1335, 161/89-a/8.

[80] **BOA. MF. ALY**. , 10 Eylül 1335, 161/89-a/9.

Kapanış

Kadınların İnas Darülfünunu'ndan mezun olması ve tahsillerine devam etme istekleri şöyle sorunları da beraberinde getirmiştir. Örneğin; Darülfünun Fünun Fakültesi mezunları, Eczacı Mekteb-i Âlisinin son sınıfına kayıt oluyordu. Peki, İnas Darülfünunu mezunları hangi sınıfa kaydolacaktı? Diğer şubeler gibi Hukuk Fakültesine de başvurular oluyordu. Elbette ki kadınlar da hukuk ilminden faydalanmalıydı, ancak öğlene kadar erkeklere öğleden sonra kadınlara ders verilmesi çok güç bir işti. Bunun başarılması nasıl sağlanacaktı? Üstelik bu ikilik, pratikte doğurduğu sorunların yanı sıra, teorik olarak da hoş karşılanmıyordu. Bu konuda şu kadarı söylenebilir: Bu ikiliğin kendisi, kadınların erkeklerle eşit derecede öğrenim görebilmesi sonucunu da kendi içinden doğurmuştur. Darülfünun hocalarının ön ayak olmasıyla bazı dersler, tüm karşı çıkmalara rağmen fiilen karma yapılmıştır.

İnas Darülfünunu'nun sonunu ise, kız öğrencilerin erkeklerin ve kızların ayrı öğrenim gördüğü bu usulü protesto ederek, erkek dershanelerine devam etmeleri ve kendi sınıflarını boykot etmeleri getirmiştir.[81] Bu fiili durum, 16 Eylül 1921 tarihinde Darülfünun Divanının (Senato) aldığı kararla sona ermiş ve İnas Darülfünunu resmen kapatılmıştır.[82] Böylece 1921–1922 ders yılından başlanarak karma eğitime geçilmiş, bunu 1922–1923 yılında kadınların Tıp Fakültesi'ne girmeleri izlemiştir.[83]

Son olarak şu söylenebilir, II. Meşrutiyet'teki kadın eğitiminde temel nokta, yeni hayatın yeni kadınlarının yaratılarak toplumun tamamında gerçekleşecek bir dönüşümün sağlanmasıdır. Bu dönemde kadınların eğitim alanında geldikleri en üst seviye olan İnas Darülfünunu, yeni kadın ve milli inşa sürecinden ayrı bir yerde durmamaktadır. İnas Darülfünunu'ndan mezun olan kadınlar toplumun inşasında nitelikli bir yere sahip olan öğretmenler olarak milletin serüvenine, ekonomik, toplumsal yeniden üretim sürecine dâhil olmuşlardır.

KAYNAKLAR

Yararlanılan Arşiv Belgeleri

- B.O.A. Maarif-i Âliye Dosyaları
- B.O.A. Meclisi Kebir-i Maarif Dosyaları
- B.O.A. Bab-ı Âli Evrak Odası Gelen Giden Defterleri
- İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Arşivi İnas Darülfünunu Kayıt Defteri I.7/1 Defter No:9
- İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Arşivi İnas Darülfünunu İmtihan-ı Umumi Şahadetname Defteri I.7/3

Gazete ve Dergi Yazıları

---

[81] Emre Dölen bu süreçte ilerici hocaların etkili oldukları bilgisinin yanında 16 Temmuz 1921'de Ankara'da toplanan Maarif Kongresi'nde Mustafa Kemal Atatürk'ün erkek ve kadın öğretmenlerin ayrı oturmalarına karşı çıkmasının da etkili olduğunu, bu olayı duyan İnas Darülfünunu öğrencilerinin dersleri boykot ettiğini belirtmektedir. Dölen (1998), **a.g.m**..s.23.

[82] Tekeli-İlkin, **a.g.e.**, s. 253.

[83] Dölen (1998), **a.g.m**., s.23.; Nuran Yıldırım, "Dünyada ve Türkiye'de İlk Kadın Hekimler ve Kadınların Hekim Olma Mücadelesi", **Toplumsal Tarih**, No:147, Mart 2006, s.50-57.

- Büyük Mecmua, “Dârülfünûnda Harem” , **Büyük Mecmua**, sayı: 5, t.y.,s.80
- Büyük Mecmua,“Kadınlığa Dair-Dârülfünûnunda Kadın, Anket”, **Büyük Mecmua**, sayı: 6, 24 Nisan 1335, s..89-92
- K.D.,“Kadınların Tahsil-i Âliye İhtiyacı”, **Kadınlar Dünyası**, sayı:115, 26 Teşrin-i Evvel 1329, s.2
- Tanin, “İnas Dârülfünununda”, **Tanin** ,12 Kanun-i Sani 1330, Sayı:2191, s.4
- Tanin, “İnas Darülfünunun Nakli”,**Tanin**, sayı: 2808, 23 Eylül 1332, s.4
- Tanin, “İnas Darülfünunu İctimaiyyat Muallimliği”, **Tanin**, s. 2813, 30 Eylül 1332, s.3
- Tanin,”Davet: İnas Darülfünunu Mezuneleri”, **Tanin**, sayı:3147, 15 Eylül 1333, s.3
- Tanin,”Davet: Maarif Nezaretinden”,**Tanin**, sayı: 3157, 25 Eylül 1333,s.4
- Tanin, ”İnas Darülfünunumuz”, **Tanin** , sayı:3004, 22 Nisan 1333, ,s.2
- Tasvir-i Efkar,“Maarif-i Umumi Nezaretinden” **Tasvir-i Efkar**, No:1199, 2 Eylül 1330
- Türk Kadını,”İnas Darülfünunu Mezuneleri Cemiyeti”, **Türk Kadını**, Haziran 1334, Sayı:2,s.31
- Türk Kadın Yolu,“Kapak Fotoğrafı: Şükufe Nihal Hanım”, **Türk Kadın Yolu**, sayı: 4, 6 Ağustos 1341

Kitaplar ve Makaleler

- Akşin, Sina, **Jön Türkler ve İttihat Terakki**, 3.bs., Ankara, İmge, Kasım 2001.
- Akyüz, Yahya, **Türk Eğitim Tarihi: (Başlangıçtan 2001'e)**, 8.bs., İstanbul, Alfa, Eylül 2001.
- Alkan, Mehmet Ö., "İmparatorluk'tan Cumhuriyet'e Modernleşme ve Ulusçuluk Sürecinde Eğitim", Çev. Sönmez Taner, **Osmanlı Geçmişi ve Bugünün Türkiye'si,** Der. Kemal H. Karpat, 2.bs., İstanbul, Bilgi Üniv. Yay., Nisan 2005, s.73-243.
- Argunşah, Hülya, **Bir Cumhuriyet Kadını: Şükûfe Nihal**, Ankara, Akçağ, 2002.
- Arslan, Ali, Akpınar, Özlem, "İnas Darülfünunu", **Osmanlı Bilimi Araştırmaları**, VI/2, İstanbul, 2005, s.225-234.
- Baltacıoğlu, İsmail Hakkı, **Hayatım**, Yay. Haz. Ali Y. Baltacıoğlu, İstanbul, Dünya, Ekim 1998.
- Berkes, Niyazi, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, 5.bs., İstanbul, Yapı Kredi Yay., Ekim 2003.
- Berktay, Fatmagül, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Feminizm", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Cumhuriyet'e Devreden Düşünce Mirası: Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi**, Ed. Mehmet Ö. Alkan, 6.bs., İstanbul, İletişim, 2004, s.348-361.
- Caporal, Bernard, **Kemalizmde ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını (1919-1970)**, Ankara, Türkiye İş Bankası Yay., 1982.
- Celasun, Zehra, **Tarih Boyunca Kadın**, İstanbul, Ülkü Kitap Yurdu, 1946.
- Çakır, Serpil, **Osmanlı Kadın Hareketi**, 2.bs., İstanbul, Metis, Eylül 1996.

- Dölen, Emre, "Cumhuriyet'in İlk On Beş Yılında İstanbul Üniversitesi'nde Kız Öğrenciler", **Sağlık Alanında Türk Kadını: Cumhuriyet'in ve Tıp Fakültesi'ne Kız Öğrenci Kabulünün 75. Yılı**, Ed. Nuran Yıldırım, İstanbul, Mayıs 1998, s.9-25.
- Durakbaşa, Ayşe, "Cumhuriyet Döneminde Modern Kadın ve Erkek Kimliklerinin Oluşumu", **75 Yılda Kadınlar ve Erkekler**, Ed. Ayşe Hacımirzaoğlu, İstanbul, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yay., 1998, s.29-51.
- Ergin, Osman Nuri, **İstanbul Mektepleri ve İlim, Terbiye ve San'at Müesseleri -Dolayısıile- Türkiye Maarif Tarihi, Cilt III-IV**, İstanbul, Osmanbey Matbaası, 1942.
- Erişirgil, Mehmet Emin, **İslamcı Bir Şairin Romanı: Mehmet Akif**, Yay. Haz. Aykut Kazancıgil - Cem Alpar, 3.bs., Ankara, Nobel, Aralık 2006.
- Ergün, Mustafa, **İkinci Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri (1908-1914)**, Ankara, Ocak, 1996.
- Güzel, Mehmet Şehmus, "1908 Kadınları", **Tarih ve Toplum**, Cilt I, 7 Temmuz 1984, s.6-12.
- İnan, A. Afet, **Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri**, 3.bs., İstanbul, M.E.B. Yay., 1975.
- Kadıoğlu, Ayşe, "Cinselliğin İnkarı: Büyük Toplumsal Projelerin Nesnesi Olarak Türk Kadınları", **75 Yılda Kadınlar ve Erkekler**, Ed. Ayşe Hacımirzaoğlu, İstanbul, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yay., 1998, s.89-100.
- Kazancıgil, Aykut, Hatemi, Hüsrev, "Bilim tarihimizden Türkiye'de Fizyoloji Bilimi ve Kemal Cenab Berksoy", **Tarih ve Toplum**, Cilt VIII, No:51, Mart 1988, s.137-146.
- Kurnaz, Şefika, **II.Meşrutiyet Döneminde Türk Kadını**, İstanbul, M.E.B. Yay., 1996
- Mardin, Şerif,**Jön Türklerin Siyasi Fikirleri 1895-1908**, 11.bs., İstanbul, İletişim, 2004.
- Sakaoğlu, Necdet, **Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi**, İstanbul, Bilgi Üniv. Yay., Mart 2003.
- Sakaoğlu, Necdet, "İnas Darülfununu", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, Cilt IV, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yay., 1994, s.170.
- Sirman, Nükhet, "Kadınların Milliyeti", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 4: Milliyetçilik, Ed. Tanıl Bora**, 2.bs., İstanbul, İletişim, 2003, s.226-244.
- Tekeli, İlhan, İlkin, Selim, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yay., 1993.
- Toprak, Zafer, "Halk Fırkasından Önce Kurulan Parti: Kadınlar Halk Fırkası", **Tarih ve Toplum**, Cilt VIII, No:51, Mart 1988a, s.158-159
- Tunaya, Tarık Zafer, **Hürriyetin İlanı: İkinci Meşrutiyet'in Siyasi Hayatına Bakışlar**, İstanbul, Bilgi Üniv. Yay., Şubat 2004.
- Yıldırım, Ali, **Türk Üniversite Tarihi: Darülfünun Dönemi**, Ankara, Öteki, Ekim 1998.
- Zengin, Zeki Salih, **II. Meşrutiyette Medreseler ve Din Eğitimi**, Ankara, Akçağ, 2002.

- Zihnioğlu, Yaprak, **Kadınsız İnkılap: Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası**, Kadın Birliği, İstanbul, Metis, Ekim 2003.
- Zürcher, Erik Jan, **Savaş, Devrim ve Uluslaşma: Türkiye Tarihinde Geçiş Dönemi: 1908-1928,** Çev. Ergun Aydınoğlu, İstanbul, Bilgi Üniv. Yay., Ocak 2005.

Ekler

Ek 1:Maarif Nezareti'nin 30 Ağustos 1335 Tarihli Yazısı*

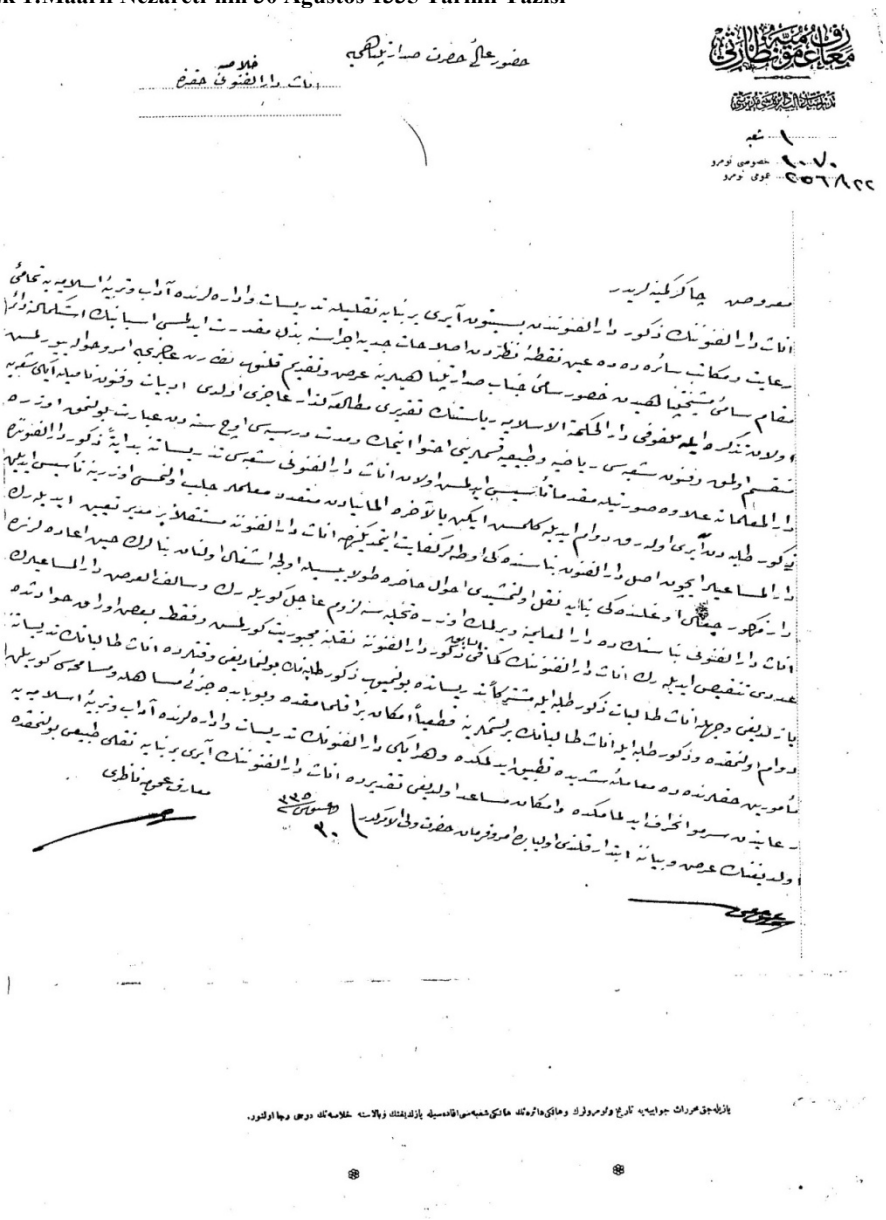

* **BOA BEO GGD** 344153, 30 Ağustos 1335

Ek 2:Meşihat Dairesi'nin 16 Nisan 1335 Tarihli Yazısı [*]

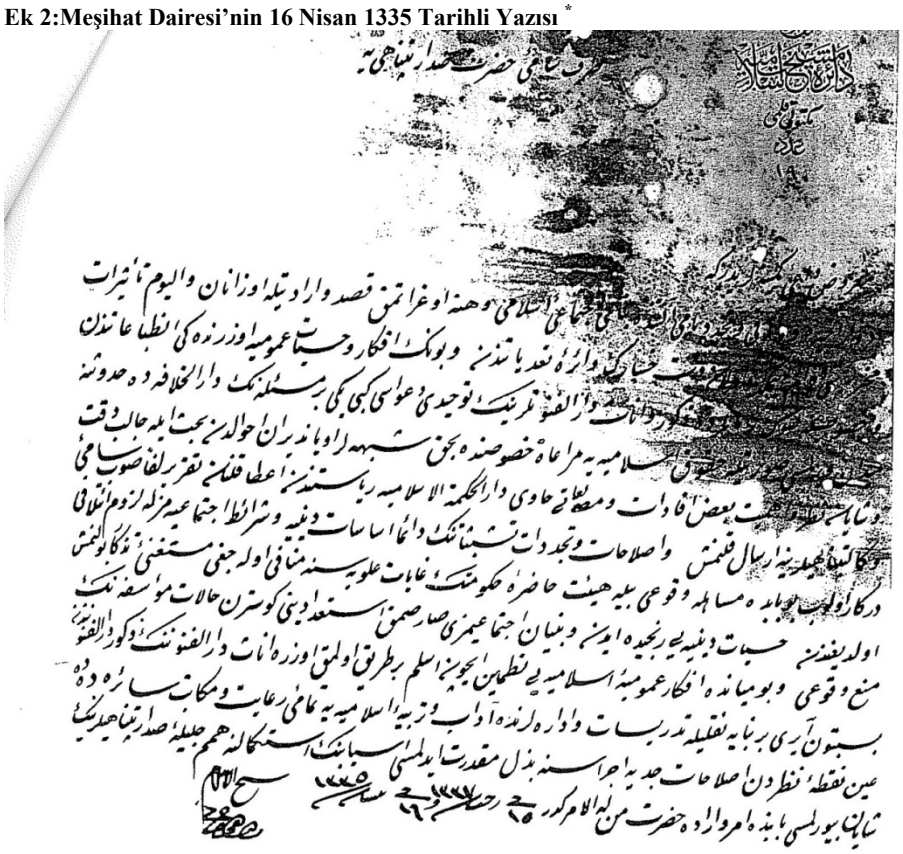

[*] **BOA MFALY** 161/89-a/5

Ek 3:Dar'ül Hikmet'il İslamiye'nin Şeyhülislam'a Sunduğu Görüş ve Karar*

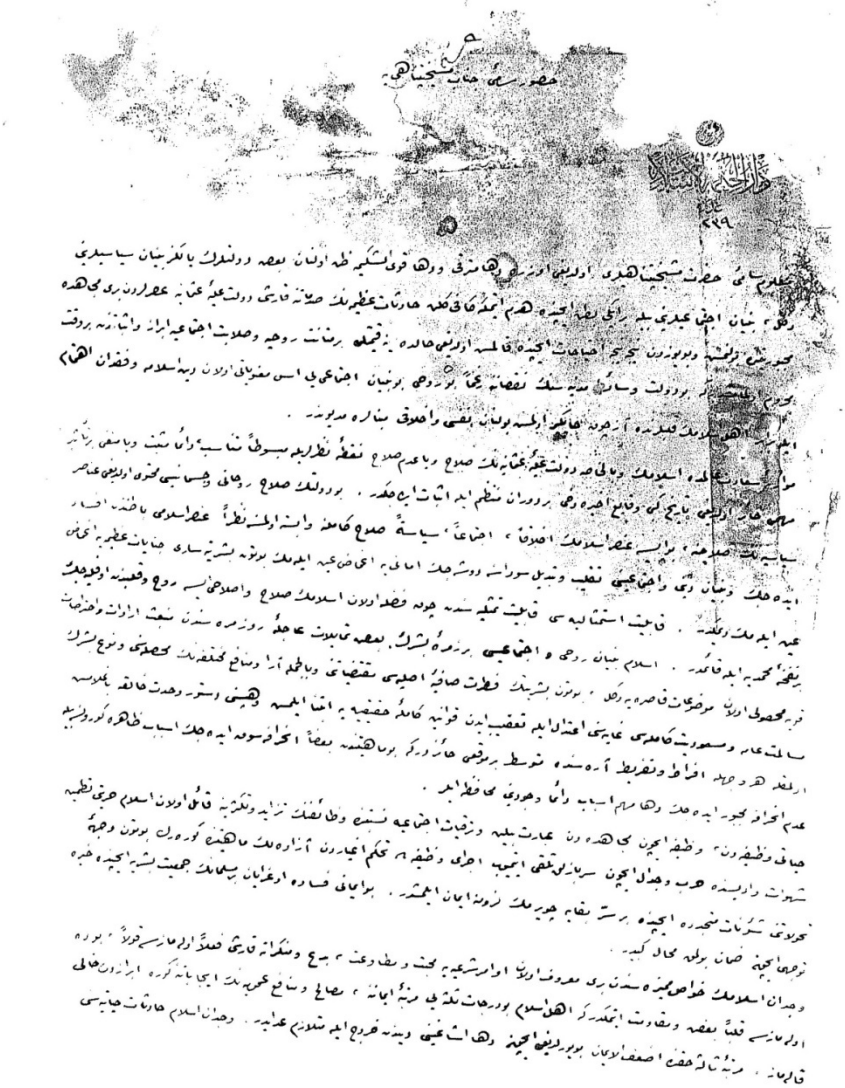

* **BOA. MF. ALY.** 161/89-a, 14 Nisan 1335

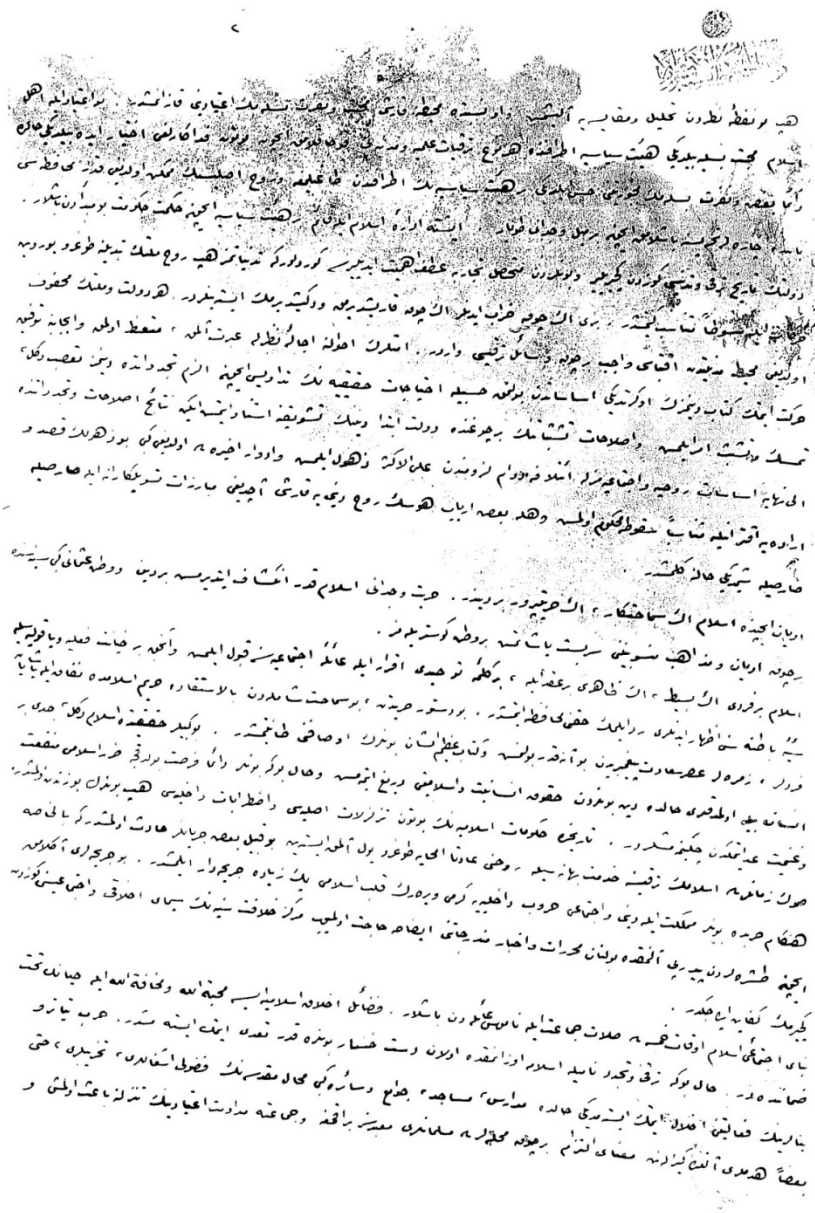

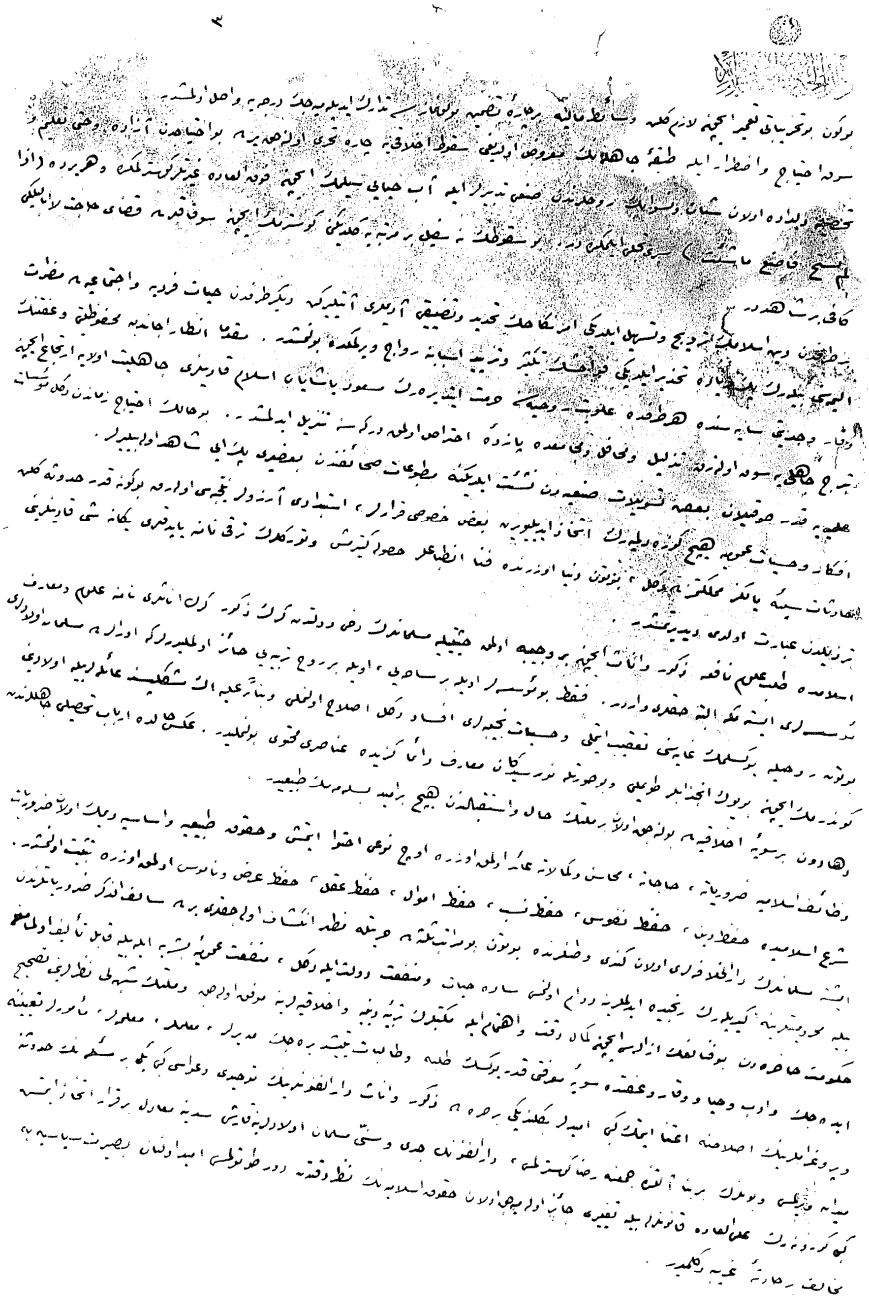

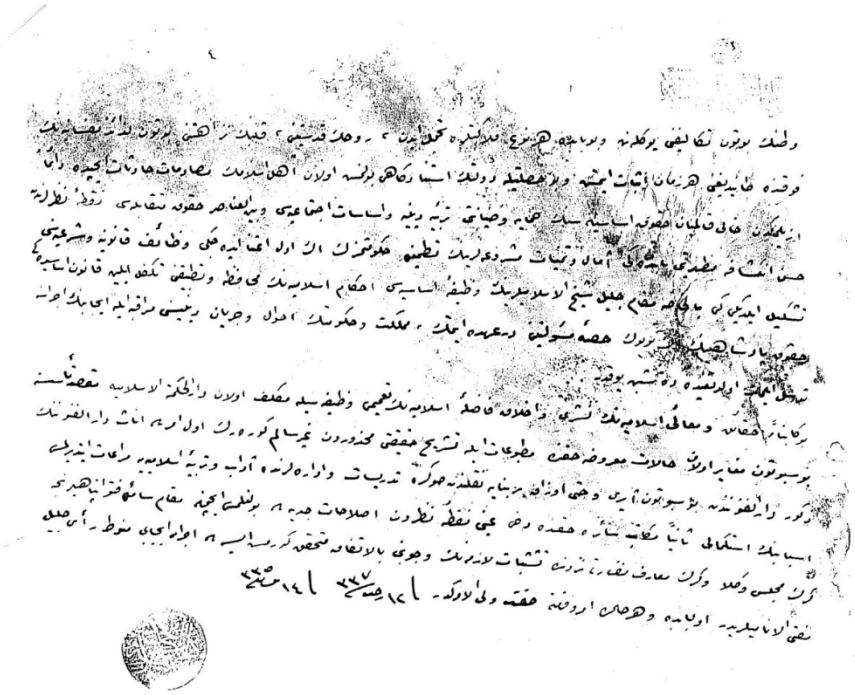

Ek 4:İnas Darülfünununa Talibat Kayd ve Kabulü Hakkında Talimatname[*]

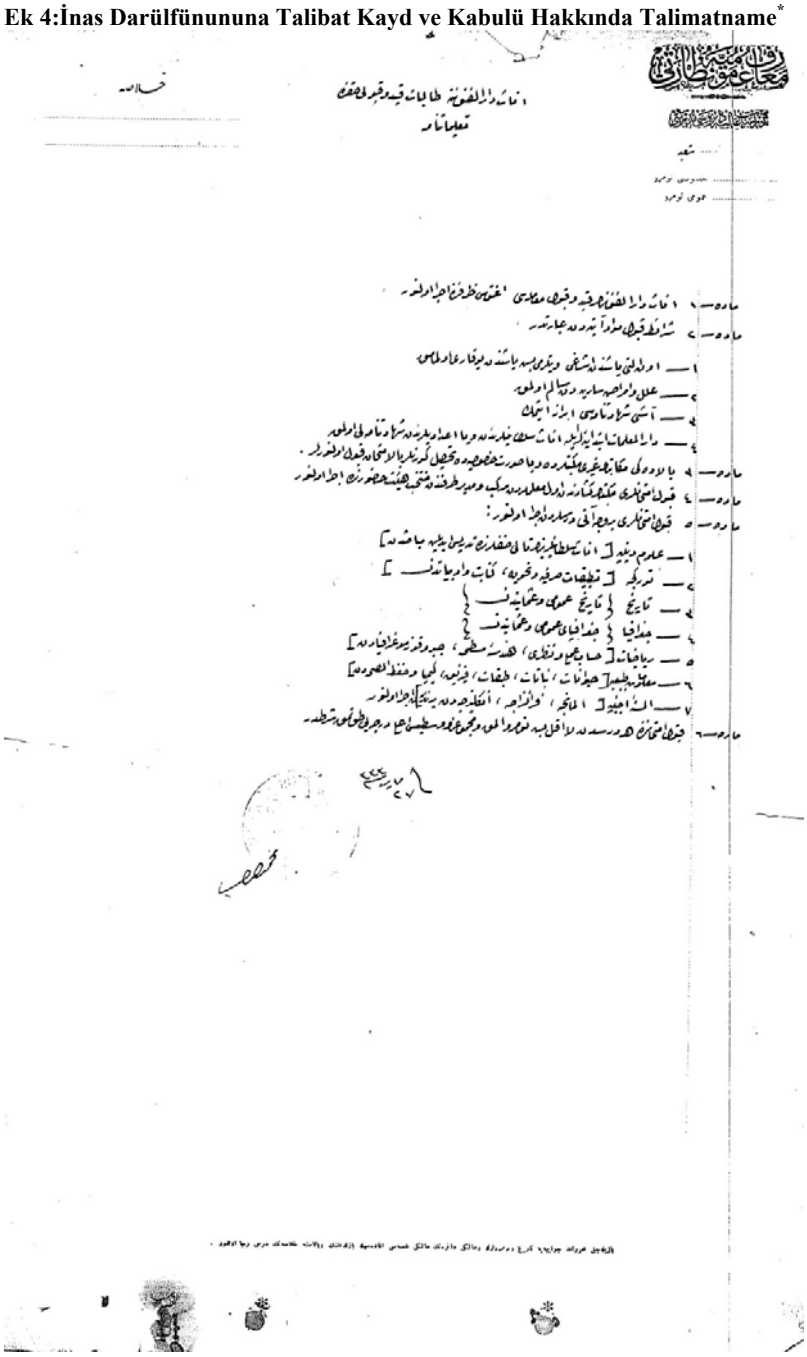

[*] **BOA. MF. ALY.** 115/13-1, 27 Mart 1333

Ek 5:İnas Darülfünunu Talimatnamesi[*]

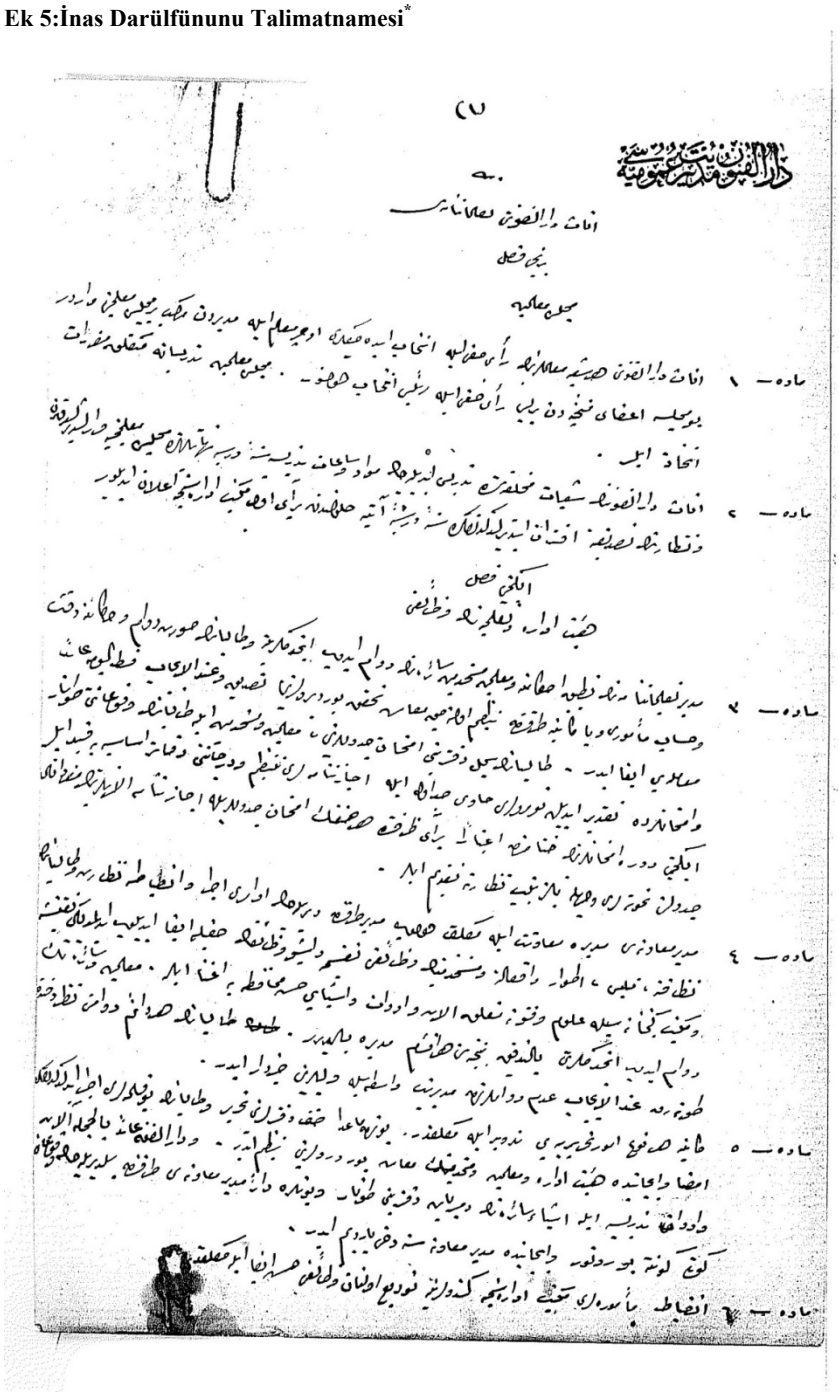

[*] **BOA. MF.ALY.** 115/13, 9 Nisan 1334

Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı

دار الفنون مدیریت عمومیه سی

ماده — ٧ معلمین تربیه ایله ده مکلفدر . معلمین هر اوچ آیده کندیلرینه ویریلجک و نهایت بر هفته ظرفنده اعادهٔ طا
اولان ورقه یه هر طالبه نک درجهٔ اقتدارینی بیان بر نومرو وضع ایتمکه مجبور هولمق هر مهم بحث و یخود سلسله
مباحثی نتیجه لندیردکجه طالبان ایله سؤال و جوابده بولنمق الدقلری جوابه کوره تقدیر ایتمکلری نومروی
خصوصی اولورسه نزدلرنده بولندیرجقلری دفتره وضع ایدرلر . معلملر ندریسانی بازدیرمق صورتیله ایفا ایدرلر
شوقدرکه اودرس ایچون سکا قبول ایدلمش بر اثر بولندیغی تقدیرده اهتمامانلریله درس ساعتلرینک خارجنده
بازلمش خلاصه لری طالبانه ویررلر .

ماده — ٨ خسته لق کبی اسباب مشروعه یه مستند اولمیه رق قسماً و یا تماماً معطل قالان درسلر ایچون قسط الجموم اجرا هولنور .
برای ظرفنده اوچ درس قسط الجموم اوغرایان معلمک عدم دوامی دیکر برای تکرار ایلر ایسه کثرت مشغولیت مانع
دوام عد اولنرق اوکی معلم مستعفی عد اولنور .

اوچنجی فصل

طالبانک حقوق و وظائفی

ماده — ٩ طالبان مدیر و مدیر معاونه سنه سأذونیت استحصال ایتدکجه هیچ بر درس ترک ایده مز هر نه سببه مبنی هولورایسه اولسون دار الفنونه
حکومه جک و یخود دار مذکوره ترک ایده جک طالبان ولیلری معرفتله اسباب ترکی دار الفنون اداره سنه بیلدیرمکه مجبوردر .

ماده — ١٠ طالبان مکتب اداره سی طرفنده واقع اولاجق اوامر و تبلیغاته توفیق حرکته مجبوردر .

ماده — ١١ طالبان مکتبک اشیا و آلاتنه و ادواتنده وقوعه کتیردکلری زیان و تخریبی تضمین ایله مکلفدر .

دار الفنون مدرسه عمومیه

۲

درجه نجی فصل

انضباط

ماده ۱۳ طالبات عائد مصوبات انضباط مدیر یا مدیر معاونی طرفندن حل وفصل اولنور. تکرار تعریف ایدن مصوبات بالاطاف نظارتله یاپلیر.

ماده ۱۴ مجازات انضباطیه شونلردر:

۱- تنبیه ۲- تسجیل ۳- تکدیر ۴- موقتاً اخراج ۵- قطعیاً اخراج

ماده ۱۵ تنبیه جزاسی: حالا درکنده ودرسدن بعض دقیقه تأخیر ایدنلره ویا معاونی طرفندن تکلیف اجرا ایتمه عبارتدر.

ماده ۱۶ تسجیل جزاسی: مأموریه ویا معلمه حریمی طرفندن تکلیف اجرا ایتمه ویا انضباط اخلاقیه دائر اولان احکامه اخلال ایتمه عبارتدر. بو جزا سوجیله مراقبه اولنوب اخلال طالبات کیسه کیسه هذا سنه قیدیله کلدی.

ماده ۱۷ تکدیر جزاسی: مأموریه ویا معلمه حریمی طرفندن تنبیه جزاسنی متعاقب تکرار ایتمه، انضباط رئاسته اولان بلا مأذونیتله حیاطه چیقمه، طالبات مدیر ویا معاونی طرفندن تکلیف اولنان وظیفه یی ایفا ایتمه، تکدیر جزاسی سوجیله اعلان اولنور. بو صورتله اعلان اولنان طالبه نك اسمی دفتر انضباطه قید اولنور.

ماده ۱۸ موقتاً اخراج: بر هفته دن تجاوز ایتمه مك اوزره طالبه نك دارالفنون دائره سنه منع ایدیلمه سیدر. بو صورتله اعلان اولنان طالبه نك اسمی دفتر انضباطه قید اولنور.

ماده ۱۹ قطعیاً اخراج: طالبه نك قیدینی مکتبجه ترقیه غایت بر جزا اولوب بو جزا ایله معلم اسمی دفتر انضباطدن محو اولنور. بو صورتله اخراج اولنان طالبه دارالفنون دائره سنه قبول اولنمز. اخراج موقتی عدم دوام جزاسیله اخراج قطعی جزاسی ایله طالبات مأموریه ویا معلمه حریمی طرفندن تکلیف اجرا ایتمه ویا انضباط اخلاقیه دائر اولان احکامه اخلال ایتمه عبارتدر. بو صورتله اخراج اولنان طالبه نك اسمی دفتر انضباطدن محو اولنور. بو صورتله اخراج اولنان طالبه دارالفنون دائره سنه قبول اولنمز. اخراج موقتی عدم دوام جزاسیله اخراج قطعی جزاسی ایله طالبات مأموریه ویا معلمه حریمی طرفندن تکلیف اجرا ایتمه ویا انضباط اخلاقیه دائر اولان احکامه اخلال ایتمه عبارتدر. بو صورتله اخراج اولنان طالبه نك اسمی دفتر انضباطدن محو اولنور. بو صورتله اخراج اولنان طالبه دارالفنون دائره سنه قبول اولنمز.

(٤)

دار الفنون مدرسه عالیه موسیقیه

بشتجی فصل

شرائط قبول فصول

ماده — ۱۹ اتاق دار الفنون قبول فصول معارف اعتبار طرف اجرا ایدیلور

شرائط قبول شونلردر :

۱ — اون یدی یاشندن اشاغی اولمامق یا اون یدی یاشنی اکمال ایلامش .

۲ — عقل سلیم و فن سالم بولندیغی طبابتجه مصدق اولمق

۳ — آتی تحریرات نامه‌سی ایله ایلامک .

ماده — ۲۰ اتاق دار الفنون دار المعلمات فخر اعضادن مأذونیت (۹۲) اتاق مثانی سلطانیه شهادتنامه‌سی یا تحریرات نشانات
جدیده ایله بالامتحان دار الفنون سلطانیسی دیپلمنی اولدیغی حکمانجه مصدقه مثانی قدیمه دن شهادتنامه‌لی اولانلر
بالامتحان قبول اولنور . ایکی امتحان ایکیچی دوره امتحانی طرفنجه اجرا ایدیلور

(البنجی فصل امتحانلر)

ماده — ۲۱ امتحانلر بیچه ایکی دوره اولور . بری صنعتلرینه دیگری آنی تعلیمات نظریه‌لرینه تعلق ایدر . بر موضوعدن
بیچه یوایکی قطعه دن زیاده امتحان اجرا ایدیلمز

ماده — ۲۲ ایکیچی دوره امتحانی ، بیرنجی دوره امتحانی کچیرمیه موفقیت اولدیغی تقدیرده اجرا ایدیلور . بیرنجی دوره ده فائق اولدیغی
اولسون امتحانه کیره بیلمز قبول ایدیلمز . ایکیچی دوره امتحانی کچیرمیه موفقیت اولدیغی تقدیرده دیگر امتحانلره صنعتلرینه اعطا ایدیلور .

ماده — ۲۳ هر ایکی دوره‌نک امتحانلری فصل الامتحان اداره جانبندن تعیین و بو امتحانلره نظارتله اعلان اولنور .

ماده — ۲۴ امتحانلر تماشا اولمامق اجرا ایدیلور

ماده — ۲۵ امتحان داخل اولیاسی ایجون صدف ندیسه نشانی تنزیل و بیرده قفل یولنمه شرطدر . صدف ندیسه نشانی
تنزیل ایدن صنعتلره بو حقدن اولسون یولنیانلر امتحانه قبول اولنماز و ختملرده اعطا ایدیلمز

ماده — ۲۶ صدف ندیسه نشانی امتحانده اوده‌سنه معلمی طرفندن تسلیم اولنور .

ماده — ۲۷ امتحانلره بر ضابط دار الفنون دیگر مثانی عائد اولمق معارف ایچون دیگر ایدیلر جمعیت دعوت اولنور .
تعیین صدر طرفندن تنسیب و انتخاب وظیفه‌سیله مکلف ایدیلر جمعیت دعوت اولنور .
دعوت ایدیلنلر دوام لمعذرة وقت معینده بیشه مدیکی حالده معلم امتحانه باشلامه بیلر .

ماده — ۲۸ بیرنجی دوره امتحانلری درت هفته ایکیچی دوره امتحانلری اون لوزنجه زیاده امتداد ایتمز بیرنجی دوره امتحانلری
ضابطه ایدارسی و ایکیچی دوره امتحانی ایلان ایدیلدیکی هفته سرایدارنه باشلانیر

Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı

٥

دار الفنون مديريت عمومية

ماده — ٢٩ امتحانلرده مداومه‌لرك درجه مكتسباتی هیئت امتحانیه‌جه بالمذاکره تقدیر اولنور.

ماده — ٣٠ امتحانلرده نومرولر كرسز ویریلر. ونومرولرك قیمتی بروجه آتیدر.

ماده — ٣١ امتحانلرده تام نومرو اوندر. ١٠، ٩ علی الاعلی؛ ٨ اعلی؛ ٧ قریب اعلی ٦، ٥ وسطدر.

درت واتاخیسی ضعیف عد اولنور. ترفیع صنف ایچون هر درسده لااقل بش نومرو قازانمق شرطدر.

بش نومرودن دون نومرو آلانلر اودرسلردن ایكنجی دوره امتحانیه‌یه كیره بیلیرلر. ایكنجی دوره

امتحاننده ولو بر درسده اولسون یینه بشهر دون نومرو آلانلر صنفلرنده ابقا ایدیلرلر.

ماده — ٣٢ مأذونیت اجازتنامه درجه‌سی عین اسمده مختلف صنفلرده تدریس اولنان درسلردن امتحان عمومیلرده

قازانیلان نومرولرك وسطیلری آلنمق وصكرا بونلرك یكونی عدد دروسه تقسیم ایدلمك صورتیله

تعیین ایدیلر. وسطیلر آلندقدن صكرا طقوز وفضله ظهور ایدرسه «علی الاعلی» نكز

وفضله‌سی «اعلی» یدی وفضله‌سی «قریب اعلی» آلتی وفضله‌سی (وسط) اعتبار

اولنور. آلتیدن دون اولورایسه اجازتنامه ویرلمز. وبو صورتله اجازتنامه آله‌مین

مداومه ایرتسی اسنه صوك صنفك عموم درسلرنده تكرار امتحانه كیره بیلیر. بونك ایچون

دخی دیكر مداومه‌لر كبی بالعموم درسلره مدت درسینك ثلثانی قدر مدت دوام ایلمك لازمدر.

ماده — ٣٣ اجازتنامه‌یه نمونه‌سنه توفیقاً مستحقنك مكتبه تاریخ دخولی، كنه‌سی وتاریخ ولادتی ایله

تحصیل ایتدیكی دروسك انواعی درج ایدیلیر. اصله مطابقدر ١٠ نیسان ٣٣٤

Ek 6:İnas Darülfünunu İdari ve Akademik Kadrosunu Gösteren Cetvel*

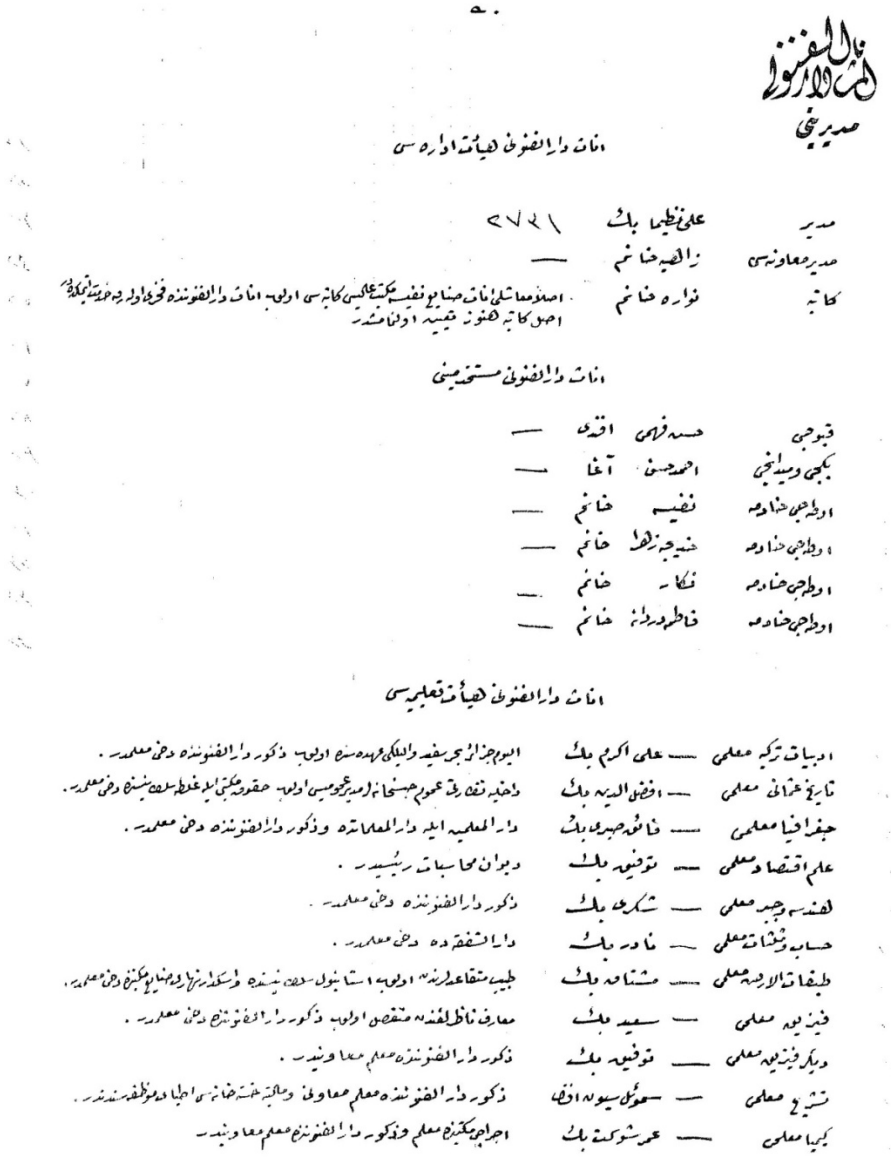

دار الفنون
صدارتی

اناث دار الفنون هیأت اداریه سی

مدیر	علی نظیمی بك	۱۲۷۲
صدر معاونه سی	زاهیه خانم	—
کاتبه	نواره خانم	اصل معاملهٔ اناث صنایع نفیسه مکتبنك کاتبه سی اولوب اناث دار الفنونده فوق العاده ایله برابر اجرت تلقی اولنمقده اصل کاتبه لغونه قیید اولنمشدر

اناث دار الفنون مستخدمینی

قبوجی	حسنه فرحی اقدی	—
بکجی ومیهانجی	احمد حسنی آغا	—
اوطه جی خادمه	نفیسه خانم	—
اوطه جی خادمه	خدیجه زلفا خانم	—
اوطه جی خادمه	فکاه خانم	—
اوطه جی خادمه	فاطمه رفاه خانم	—

اناث دار الفنون هیأت تعلیمیه سی

ادبیات ترکیه معلمی	علی اکرم بك	الیوم جزائر بحر سفید والیلکی عهده سنه اولوب ذکور دار الفنونده وظیفه معلمدر .
تاریخ عثمانی معلمی	افضل الدین بك	واحد نفوس عمومیه مدیر عمومیسی اولوب حقوقدن مکتبی ایدغلط سنه سنه وظیفه معلمدر .
جغرافیا معلمی	فائق صبری بك	دار المعلمین ایله دار المعلمات وذکور دار الفنونده وظیفه معلمدر .
علم اقتصاد معلمی	توفیق بك	دیوان محاسبات رئیسیدر .
فلسفه وحکمت معلمی	شکری بك	ذکور دار الفنونده وظیفه معلمدر .
حساب وهندسه معلمی	نادر بك	دار الفقهده وظیفه معلمدر .
طبقات الارضیه معلمی	مشتاق بك	طبیب متقاعد اولوب استانبول صحه مدیریتنده وسکدار نزاره صحیه سنده وظیفه معلمدر .
فیزیقیه معلمی	سعید بك	معارف ناظر لغنده متقاعد اولوب ذکور دار الفنونده وظیفه معلمدر .
دیگر فیزیقیه معلمی	توفیق بك	ذکور دار الفنونده معلم معاونیدر .
تشریح معلمی	مؤمل سیوله افندی	ذکور دار الفنونده معلم معاونی وصاحبه خانه سی اجیادندر .
کیمیا معلمی	محمد شوکت بك	اجزاجی مکتبنده معلم وذکور دار الفنونده معلم معاونیدر

* **BOA. MF. ALY.**105/142, 18 Temmuz 1333

٢٧	حفظ الصحة معلم	مدني بك	سنها مانتجه موقوفا طما وده در .
٢٤	هيأة طبيعية معلم	عبد الضياء محمد توفيق بك	مرجاه سعادتلو مدير .
٢٣	ميكانيكا ولغة معلم	حسن افندي بك	مرجاه سعادتلو مدير .
٢٢	هيأة رياضية معلم	فطيم افندي	رصد خانه مديري اولوب ذكور دار الفنون وظيفه سندر .
٢١	تاريخ ادبيات معلم	فؤاد بك	ذكور دار الفنون وظيفه سندر .
٢٠	تاريخ طبيعي معلم	وحيد بك	ديوانعمومي مكتوبجيسي اولوب ذكور دار الفنون وظيفه سندر .
٢٦	كيمياء معلم	ماجد بك	سنه زاده باشه كاتبي زكي فيزيقيا يي مكتبنه وظيفه سندر . وقدس متعلقه معلم اولور .
٢٧	فلسفه معلم	محمد علي عين بك	والي معاونلرندن اولوب قضا رتبه سي مدير تبنه بولنمقده در . وذكور دار الفنون معلم لكندر .
٢٩	فيزيقيا معلم	اسماعيل حقي بك	ذكور دار الفنون معلم لكندر .
٢٨	قوانين جاريه معلم	١٢٧٧ علي فطما بك	اناث دار الفنون مديريدر .
٢٢	تاريخ عمومي معلم	علي پاشا بك	ذكور دار الفنون وظيفه سندر .
٢٤	علوم اجتماعيه معلم	ضيا بك	ذكور دار الفنون وظيفه سندر .
٢٥	علم حيوانات معلم	حلمي زاده بك	طب متقاعدلرندن اولوب اجزاجي مكتبنه وظيفه سندر . (اناث دار الفنون اوقوتديلي درس ايجون معاشي ذكور دار الفنون دن آلمقده در) .
٢٩	علم نباتات معلم	اسعد شرف اليه بك	طب متقاعدلرندن اولوب طبيب فاكولته سيله اجزاجي مكتبنه وظيفه سندر . (اناث دار الفنون اوقوتديلي درس ايجون معاشي ذكور دار الفنون دن آلمقده در) .

خلاصه

هيأة اداريه	عدد	٣
مستخدمين	"	٦
معلمين	"	٢٥
يكون		٣٤

١٨ عدد ٤٤٤

تفويض تعليم اولنان دفتر مدير ومعاونلرندن ايله (٦) نفر مستخدمين قيد اولنمشدر .